

ΦΡΟΥΡΑ ΚΑΙ ΒΡΟΧΗ

Τ' ἀντίσκηνο πέρα γιὰ πέρα
μὲ τὴ βροχὴ ἔχει πλημμαρίσει,
— ὅπιος ἀπόψε δὲν ψοφίσει
δὲ θὰ ψοφίσει καμιὰ μέρα.—
«Ἐφ' ὄπλου λόγχη, φύλα ὀμπρός!
κι' ἂ βρέχει ἢ νύχτα μὲ τ' ἀσκή,
κι' ἂν ἦπιε ξύδι καὶ χολή
τὶ κι' ἂν σταβρώθηκε ὁ Χριστός; —
Τέσσερα κάνουν δύο καὶ δύο
τὰ μάτια τέσσερα μωρέ,
«σκοποὶ» δὲ βράχηκαν ποτὲ
κειοὶ πῶνε στὸ στρατοδικεῖο.

ΦΡΟΥΡΑ, ΑΝΤΙΣΚΗΝΟ, ΒΡΟΧΗ

Ἄγιοι, πού ρίξαν στὰ θεριά,
ραμένους μέσα σὲ προβιές,
καὶ γιὰ νὰ φέγγουν τὶς γιορτές,
ἄγιοι, σᾶς κάψαν σὰ δαδιά·
πού σᾶς ζεμάτισαν μὲ λάδι,
τὰ νύχια σας πού ξεριζῶσαν,
καὶ ζωντανούς σᾶς παραχῶσαν,
ἄγιοί μου, ἄγιοί μου ἔσεῖς ὀμάδι,
γιατὶ μαθὲς ἀγιάσατε;
ἀφοῦ δὲν ἔχω δὰ ἀκουσμένο
σ' ἀντίσκηνο πλημμαρισμένο
φαντάροι νὰ πλαγιάσατε;

ΦΥΛΑΚΕΙΟ ΚΑΙ ΕΡΩΤΑΣ

Ἄπ' τὸ φυλάκειο μιὰ μεροῦλα
περνᾷ ἢ πεντάγλυκεια καλή μου
κι' ἀνεραγώνει τὴ ζωὴ μου,
σὰν μεσ' τὸ κροῦο μιὰ ζεστασοῦλα.
Ἄχ! τί νὰ πῶ, μπρὸς τὴ μαμά;
Πῶς νὰ στὸ πῶ, πῶς νὰ στὸ πῶ;
πόσο, γλυκειά μου, σ' ἀγαπῶ
σὰν μὲ λοχέβει ἢ παγωνιά!
Κι' ὅταν «σκοπὸς» μεσ' τὴ βροχή,
γιὰ τὴν πατρίδα, ἔδῶ φυλάω
πῶς πάντα σένα ἀκαρτεράω
γιὰ νὰ φωνάξης «ἀλλαγὴ»!

ΦΡΟΥΡΑ ΚΑΙ ΒΡΟΧΗ

Τ' αντίσκηνο πέρα για πέρα
μὲ τὴ βροχὴ ἔχει πλημμαρίσει,
— ὅπιος ἀπόψε δὲν ψοφίσει
δὲ θὰ ψοφίσει καμιὰ μέρα.—
«Ἐφ' ὄπλου λόγχῃ, φύλα ὀμπρός!
κι' ἂ βρέχει ἢ νύχτα μὲ τ' ἀσκή,
κι' ἂν ἤπιε ξύδι καὶ χολή
τὶ κι' ἂν σταβρώθηκε ὁ Χριστός; —
Τέσσερα κάνουν δύο καὶ δύο
τὰ μάτια τέσσερα μωρέ,
«σκοποὶ» δὲ βράχηκαν ποτὲ
κειοὶ πῶνε στὸ στρατοδικεῖο.

ΦΡΟΥΡΑ, ΑΝΤΙΣΚΗΝΟ, ΒΡΟΧΗ

Ἅγιοί, πού ρίξαν στὰ θεριά,
ραμένους μέσα σὲ προβιές,
καὶ γιὰ νὰ φέγγουν τὶς γιορτές,
ἅγιοι, σᾶς κάψαν σὰ δαδιά·
πού σᾶς ζεμάτισαν μὲ λάδι,
τὰ νύχια σας πού ξεριζῶσαν,
καὶ ζωντανούς σᾶς παραχῶσαν,
ἅγιοί μου, ἅγιοί μου ἔσεῖς ὀμάδι,
γιατὶ μαθὲς ἀγιάσατε;
ἀφοῦ δὲν ἔχω δὰ ἀκουσμένο
σ' ἀντίσκηνο πλημμαρισμένο
φαντάροι νὰ πλαγιάσατε;

ΦΥΛΑΚΕΙΟ ΚΑΙ ΕΡΩΤΑΣ

Ἄπ' τὸ φυλάκειο μιὰ μεροῦλα
περνᾷ ἢ πεντάγλυκεια καλή μου
κι' ἀνεραγώνει τὴ ζωὴ μου,
σὰν μεσ' τὸ κροῦο μιὰ ζεστασοῦλα.
Ἄχ! τί νὰ πῶ, μπρὸς τὴ μαμά;
Πῶς νὰ στὸ πῶ, πῶς νὰ στὸ πῶ;
πόσο, γλυκειά μου, σ' ἀγαπῶ
σὰν μὲ λοχέβει ἢ παγωνιά!
Κι' ὅταν «σκοπὸς» μεσ' τὴ βροχή,
γιὰ τὴν πατρίδα, ἔδῶ φυλάω
πῶς πάντα σένα ἀκαρτεράω
γιὰ νὰ φωνάξης «ἀλλαγὴ»!

ΣΤΟ ΧΕΛΙΔΟΝΙ

Ἦρτε νὰ χτίση τὴ φωληὰ σπαθᾶτο χελιδόνι
στὴ σκέπη τοῦ στρατώνι μας καὶ γλυκοελαϊδάει
μιὰν ὥρα τόρα καὶ τηράει χαμήλω ποὺ κοιμῶνται
σὰ λέσει οἱ δόλιοι νοσταλγοὶ θανατοκουρασμένοι.
Τηράει δεξιά, τηράει ζερβά καὶ γλυκοχαιρετάει
μὲ τὴ ψιλὴ λαλίτσα του. Μ' ἀλοίμονο! δὲν ξέρει
ποῦ ἦρτε νὰ χτίση τὴ φωληὰ. Ἄθῶο μου χελιδόνι
τραγούδησε, νανούρισε τοὺς βρουσοκοιμισμένους
πολεμιστὲς κι' ἂν πέρασες ἀπ' τὴν ἡλιόχαρὴ μας
τὴ Λέσβο, πὲς μας τί ὁμορφιὲς ξεχωριστὲς τὴ ντύνουν
τόρα ποὺ εἶνε ἀνοιξὴ λουλουδοφορτωμένη.
Μὴ σὲ τρομάζουν τᾶρματα — κι' ἄς εἶνε ματωμένα·
μαλακωμένη μου ἢ καρδιὰ ἀπ' τὸν κελαϊδισμό σου
— εὐγενικὲ τραγουδιστὴ καὶ νοσταλγὲ ὁδοιπόρε —
δὲ σοῦ χαλάω τὴ φωληὰ, δὲν πέρνω τὰ μικρά σου
κι' ἄς χάσάν μας τὴ φωληὰ κι' ἄς πῆραν τὰ παιδιὰ μας
κι' ἄς γέμισαν τὰ ταῖρια μας γιατί μακρὰ τους ζοῦμε.
Χελιδονάκι μου ὁμορφο, ζουλέξω τὴ χαρὰ σου
μὰ δὲ στήν πέρνω. Ὀλόξεστα κομῆσου στὴ φωληὰ σου
αντάμα μὲ τὸ ταῖρι σου, μὲ τὰ γυμνά μικρά σου.
Θὰ σὲ κυτιᾶω λαχταριστά, θὰ μισοκλειῶ τὰ μάτια
νὰ βλέπ' ὄνειρατα γλυκὰ — νὰ βλέπω στῶνειρό μου
πὼς ζῶ κι' ἐγὼ τέτοια ζωὴ λαχταριστὴ στὸν κόσμο.

Δράμα 4-4-19

ΦΘΙΒΟΣ ΑΝΑΤΟΛΕΑΣ

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΣΕ ΜΑΧΑΪΡΙ

Μὲ βλέπει ὁ κόσμος καὶ γελῶ καὶ λὲν δὲν ἔχω πόνο:
Μαχαῖρι, τὴν καρδοῦλα μου σὲ σὲν' ἀνοίγω μόνο.

Ο ΑΝΤΩΝΗΣ Ο ΠΡΩΤΟΠΑΤΣΗΣ

ΣΤΟ ΧΕΛΙΔΟΝΙ

Ἦρτε νὰ χτίση τὴ φωληὰ σπαθᾶτο χελιδόνι
στὴ σκέπη τοῦ στρατώνι μας καὶ γλυκοελαϊδάει
μιὰν ὥρα τόρα καὶ τηράει χαμήλω ποὺ κοιμῶνται
σὰ λέσει οἱ δόλιοι νοσταλγοὶ θανατοκουρασμένοι.
Τηράει δεξιά, τηράει ζερβά καὶ γλυκοχαιρετάει
μὲ τὴ ψιλὴ λαλίτσα του. Μ' ἀλοίμονο! δὲν ξέρει
ποῦ ἦρτε νὰ χτίση τὴ φωληὰ. Ἄθῳ μου χελιδόνι
τραγούδησε, νανούρισε τοὺς βρουκοιμισμένους
πολεμιστὲς κι' ἂν πέρασες ἀπ' τὴν ἡλιόχαρὴ μας
τὴ Λέσβο, πὲς μας τί ὁμορφιὲς ξεχωριστὲς τὴ ντύνουν
τόρα ποὺ εἶνε ἀνοιξὴ λουλουδοφορτωμένη.
Μὴ σὲ τρομάζουν τᾶρματα — κι' ἄς εἶνε ματωμένα·
μαλακωμένη μου ἢ καρδιὰ ἀπ' τὸν κελαϊδισμό σου
— εὐγενικὲ τραγουδιστὴ καὶ νοσταλγὲ ὁδοιπόρε —
δὲ σοῦ χαλάω τὴ φωληὰ, δὲν πέρνω τὰ μικρά σου
κι' ἄς χάσάν μας τὴ φωληὰ κι' ἄς πῆραν τὰ παιδιὰ μας
κι' ἄς γέμισαν τὰ ταῖρια μας γιὰτὶ μακρὰ τους ζοῦμε.
Χελιδονάκι μου ὁμορφο, ζουλέξω τὴ χαρὰ σου
μὰ δὲ στὴν πέρνω. Ὀλόξεστα κομῆσου στὴ φωληὰ σου
αντάμα μὲ τὸ ταῖρι σου, μὲ τὰ γυμνὰ μικρά σου.
Θὰ σὲ κυτιᾶω λαχταριστά, θὰ μισοκλειῶ τὰ μάτια
νὰ βλέπ' ὄνειρατα γλυκὰ — νὰ βλέπω στ' ὄνειρό μου
πὼς ζῶ κι' ἐγὼ τέτοια ζωὴ λαχταριστὴ στὸν κόσμο.

Δράμα 4-4-19

ΦΘΙΒΟΣ ΑΝΑΤΟΛΕΑΣ

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΣΕ ΜΑΧΑΪΡΙ

Μὲ βλέπει ὁ κόσμος καὶ γελῶ καὶ λὲν δὲν ἔχω πόνο:
Μαχαῖρι, τὴν καρδοῦλα μου σὲ σὲν' ἀνοίγω μόνο.

Ο ΑΝΤΩΝΗΣ Ο ΠΡΩΤΟΠΑΤΣΗΣ

Ο ΜΕΛΕΑΓΡΟΣ ΚΑΙ Τ' ΑΓΡΙΟΓΟΥΡΟΥΝΟ ΤΗΣ ΚΑΛΥΔΟΝΑΣ ΣΤΗΝ ΚΡΙΤΙΚΗ

Φεῦ, φεῦ! τὸ μὴ τὰ πράγματ' ἀνθρώποις ἔχειν
φωνήν, ἴν' ἦσαν μηδὲν οἱ δεινοὶ λέγειν.
νὺν δ' εὐρόοισι στόμασι τ' ἀληθέστατα
κλέπτουσιν, ὥστε μὴ δοκεῖν, ἂ χρεὶ δοκεῖν

ΕΒΡΥΠΙΔΗΣ ΑΠΟΜΕΙΝΑΡΙ

ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΠΟΥ ΞΑΝΑΓΙΝΕΤΑΙ

Ἐνα παραμῦθι τοῦ παλιοῦ καιροῦ μᾶς ἱστορεῖ πὼς ἐφάνηκε μιὰ φορὰ στὰ περίγυρα μιανῆς πολιτείας που τὴ λέγανε Καλυδόνα ἓνα θεριὸ που ἦτανε φόβος καὶ τρόμος, ἓνα ἀγριογούρουνο που τὴν περιτριγύριζε καὶ καταρήμαζε τὸν τόπο· ἄθροπος νὰ ξεμυτίσει παραόξω ἀμ' τὴν πολιτεία δὲν κοτοῦσε, ξωμάχος νὰ πᾶ στὸ χωράφι του, θεριστὴς στὸ θέρισμα, τρυγητὴς στὸν τρύγο, ψυχὴ, κανένας! Τὸ κακὸ κατάντησε θεόσταλτη κατάρρα νὰ ξεπατώσει τὴν πολιτεία, ἴσαμε που ἀγροικήθηκε πὼς ἓνα ξακουσμένο παληκάρι τοῦ τόπου ἀποφάσισε νὰ βγεῖ νὰ τὸ κυνηγήσει· καὶ βγήκε τὸ παληκάρι καὶ πάλαιψε μὲ τὸ θεριὸ καὶ τὸ σκότωσε κι' ἀνέσανε ἡ πολιτεία.

Μὲ τὸ παλιὸ τοῦτο παραμῦθι θέλω νὰ σᾶς πῶ πὼς ταιριάζει τὸ νόημα τῆς μελέτης ποῦ ἔγραψεν ὁ κ. Γιάννης Μ. Ἀποστολάκης, (Περιοδικὸ ΚΡΙΤΙΚΗ καὶ ΠΟΙΗΣΗ, ἀρ. X—XII) ὅπου Καλυδόνα εἶνε ἡ Κριτική, Μελέαγρος ὁ κ. Γ. Μ. Ἀποστολάκης, κι' ἀγριογούρουνο εἶνε ὁ Παλαμᾶς κι' ὅλα τὰ κακὰ τελώνια που παρασταίνει τὸ νόμα του μέσα στὴ μελέτη τοῦ κ. Γ. Μ. Α. γιὰ νὰ ρημάζουνε τὴν τέχνη καὶ τὴν ἄδολη κριτική.

ΤΟ ΧΑΛΙ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Εἶνε κάμποσος καιρὸς τώρα ποὺ σὲ μιὰ γραφὴ μου περασμένη στὰ Νιάτα στοχαζόμουνα ἀπάγου κάτω τοῦτα: Μαζὶ μὲ τὴ γνώση καὶ ποίον

ἀπὸ τούτῃ φανερώνεται στὸν ἄνθρωπο ἡ μίμηση καὶ σκεπάζει ἀπὸ παντοῦ τὴ ζωὴ μας. Μὲ τὸν καιρὸ ἓνα εἶδος συνταιριαξιά γίνεται στὰ δυὸ τοῦτα ψυχόρμητα, νὰ τὰ ποῦμε ἔτσι. Σὲ τούτῃ τῇ συνταιριαξιά, ἃ μπορέσει ἡ γνώση καὶ χωνέψει μέσα τῆς τῇ μίμηση, τότε ἡ ζωὴ μας θὰν εἶνε ὁμορφοπλασμένη μὲ χαρακτήρα κυβερνημένη· ἂν πνίξει πάλι ἡ μίμηση τὴ γνώση, μὴν τῇ πείσ ἀθροπινὴ τέτοια ζωὴ μασκαράδικη· καὶ τὸ πρᾶμα τοῦτο δὲν εἶνε νὰ πείσ μονάχα στὴν προσκαιρινὴ ζωὴ γιὰ νὰ τὴν ἀσκημίζει, μὰ καὶ νὰ χάνεται καὶ νᾶλλάζει μὲ τὰ χρόνια στὰ καλήτερα εἶτε στὰ χειρότερα, μὰ καὶ στὴ ζωὴ τῆς τέχνης τὴν ἀθάνατη φανερώνεται καὶ τὴν ἡσυχὴ γαλανὴ μοναξιά τῆς σπαράζει τὸ κρυγιὸ τὸ παραλαλητό τῆς.

Τὸ ἴδιο πρᾶμα μᾶς κάνει νὰ στοχαστοῦμε στὸν πρόλογο τῆς μελέτης του κι' ὁ κ. Γ. Μ. Α. μὲ ματιὰ πιὸ τεντομένη στὰ γύρο μας καὶ πιὸ μακροσμένη μέσα στὸν ὄριζοντα τῆς τέχνης καὶ πιὸ πολὺ ἐκεῖ ὅπου ἡ τέχνη συντυχαίνει μὲ τὸ πνέμα τῆς ζωῆς, στὴν κριτικὴ καὶ στὴ μελέτη, ὅπου καὶ τούτῃ ἀπὸ μίμηση βγαλμένη παραγιομίζει μ' ἀδινὰ λόγια τὸ εἶναι μας, σκοτῶνει τὸ αἴστημα καὶ τὴ θέληση, ναρκώνει τὴ σκέψη καὶ τὴν πράξη καὶ ρουφᾶ τὴ δύναμη, ὅση ἔχουμε γιὰ νὰ μπορούμε νὰ ζοῦμε σέναν πιὸ λέφτερο καὶ ἠθικὸ κόσμο, ἀντὶς νὰ κάνει τᾶνάποδο ποῦ εἶνε καὶ τὸ σωστό. Καὶ παγαίνοντας γιὰ παράδειγμα στὸ Νίτσε, σημαδέβει πῶς ἡ μελέτη τοῦ ἔργου του στὴν πατρίδα μας ἀπὸ μιὰ κακὴ νόηση εἶτε ἀπὸ ξενοιασιὰ ποῦ δείχνουμε γιὰ τὴν ἐσώτερη ψυχὴ τους μᾶς κατάντησε νὰ εἴμαστε σὰν παρμένοι ἀπὸ κάποια φανταχτερά τους λόγια, ποῦ μ' ἀφτὰ γυρέβουμε νὰ στολίζουμε καὶ νὰ ντύνουμε τὴ γύμνια καὶ τὴ φτώχια τοῦ στοχασμοῦ μας. Καὶ ἀπὸ τούτῃ τὴν ἀφορμὴ κινημένος κάνει μιὰ κάποια ἰδεολογικὴ συγκεφαλαίωση τοῦ ἔργου **Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ**, ἀπ' ὅπου κατὰ τὰ λεγόμενά του βγαίνει κι' ἡ καλήτερη ἀπόδειξη τῆς ἀλήθειας ποῦ εἴπαμε παραπάνου.

Μὴν ἔχοντας καμιὰ σίγουρη γνώση τοῦ Νιτσεικοῦ ἰδεολογισμοῦ καὶ δίχως ἀκόμα νᾶχω μελετήσῃ τὸ ἔργο τοῦτο, εἶτες ἀπὸ ξενοιασιὰ, εἶτες ἀπ' ἓνα αἴστημα μισαλλοφυλισμοῦ ποῦ μὲ βαστᾶ πολὺν καιρὸ τώρα, βγαλμένο ἀπ' τὴν ἰδέα μου —σωστὴ στραβὴ ἀδιάφορο γιὰ μένα— πῶς εἶνε ἀσυχώρετο γιὰ τὸ Ρωμιό, προτοῦ χωνέψει τὰ δικά του νὰ γυρέβει τὰ ξένα καὶ μὲ τὰ ξένα κάποτε δημιουργήματα νὰ θέλει νὰ νοιώσει τὰ δικά του, πρᾶμα ποῦ εἶνε γιὰ μένα χοντροκοπιὰ αἰσθητικὴ κι' ἀχαμνάδα τοῦ μυαλοῦ μονάχα, ἰδέα μου κι' ἀφτὴ ποῦ ὅσο νᾶναι καμιὰν ὥρα μπορεῖ νὰ φανεῖ πιὸ παστρικά καὶ πιὸ πλατιά ἀπλωμένη, —δὲν ἔχω σκοπὸ νὰ πασκίσω νὰ δῶ ἂν ὁλότελα τὸν κουμανταρίζεται καλὰ τὸ Νίτσε ὁ κ. Γ. Μ. Α. ποῦ ἔχει νὰ

κάνει πολὺ μὲ τὸ νόημα τῆς κριτικῆς. Ἀφτὸ ὅμως δὲ μὲ μποδίζει νὰ τὸ
ξομολογηθῶ πῶς ὅσο καὶ νὰ πάσκισα δὲν τὸ κατάφερα νὰ ξεδιαλύνω καλὰ
καλὰ τὴ σειρά τοῦ στοχασμοῦ τοῦ κ. Γ. Μ. Α. ποῦ πηγάζει ἀμ' τὸ νιτσε-
ϊκὸ ἔργο, μὰ τὸ φταίξιμο πιστέβω νὰναι ὁλότελα δικό μου, ποῦ δὲν εἶμαι
πολυδιαβασμένος ἄνθρωπος. Μὰ ὅλα τοῦτα δὲν ἔχουνε νὰ κάνουνε τίποτα
τὴν ὥρα ποῦ καὶ γὼ καὶ κεῖνος ἔχουμε τὴν ἴδια γνώμη γιὰ τὸ χάλι τῆς
κριτικῆς, καὶ νοιάζουμαι πολὺ νὰκούσω τίς γνώμες του ξηγημένες κάπως
πλατύτερα καὶ μερικότερα γιὰ τὰ λογῆς ζητήματα ποῦ προβάλουνε στὸ
νοῦ μόλις θελήσουμε νὰ μποῦμε καλὰ στὸ νόημά της.

Η ΗΘΙΚΗ ΣΤΟ ΣΥΓΡΑΦΕΑ

Σὲ κάθε λογῆς ζητήματα, εἴτε κοινωνικά, εἴτε πολιτικά, εἴτε φιλολογικά
ποῦ βγαίνουνε νὰ συζητηθοῦνε μέσα στὸν ἀβλόγυρότους καὶ ἴσα ἴσα ὅταν
ἀπὸ κάποιο μέρος χτυπιέται ἀφτὴ πιά ἡ ρίζα τῆς πίστεως καὶ τῆς συνήθειας,
δυσὸ πράματα, θαρρῶ, πρέπει νὰ ξεσκεπάζουνται καὶ νὰ λάμπουνε στὸ μάτι
τοῦ κόσμου ποῦ ἄλλο δὲν κάνει παρὰ νὰφουγκράζεται καὶ νὰ πιστέβει πότε
τὸ ἓνα πότε τ'ἄλλο ποῦ ἠθελε νικήσει στὴ συζήτηση. Ἐνα ἢ ἠθικὴ τῶν
πολεμιστῆδωνε τοῦ λόγου καὶ τ'ἄλλο ἢ ἀξοσύνη καὶ τὸ σοβαρὸ τοῦ λόγου
τους. Ὅταν τὰ δυσὸ τοῦτα χαρίσματα βρεθοῦν ἀκαταπόνετα σ'ἓνα μέρος,
ἢ νίκη τὸ δίχως ἄλλο εἶνε ἀπὸ κεῖνο.

Σὲ τούτη τὴ μελέτη τοῦ κ. Γ. Μ. Α. ποῦ σκοπὸς του εἶνε ὅπως εἶπα-
με ἢ κριτικὴ, δὲ βλέπομε τὸ συγγραφέα νὰ θέλει νὰ ξετυλίξει τίς γνώμες
του μὲ κάποια ἀφ' ἑαφτοῦ του σειρά καὶ τάξη, ξεκινῶντας ἀπὸ μερικότε-
ρα νὰ καταντήσει σὲ γενικώτερα κάνοντας ἔτσι ἓνα γερὸ καὶ ἁρμονικὸ σύ-
νολο. Τοῦ ἀρέζει καλήτερα, λέει, πάνω σ'ἓνα ξένο κριτικὸ κείμενο νὰπλώσει
καὶ τὰ δικά του τὰ στοχάσματα. Ἀφτὸ εἶνε κάπως πολὺ βαρὺ, γιὰτὶ θὰ
χρειαστῆι κατόπι σὲ μᾶς νὰ σκοτίζουμε το νοῦ μας πολεμῶντας νὰ συμα-
ζέψουμε τὰ σκόρπια καὶ τ'ἀνάκατα σ'ἓνα σύνολο καὶ δὲν εἶνε καὶ σίγουρο
ὡς τόσο νὰ μπορεῖ καθανέννας νὰ βγάξει συστήματα πιστὰ μέσα ἀμ' τὸ σω-
ρὸ ποῦ εἶνε πεταμένα τὰ στοιχεῖατους. Ὁ καθέννας, μὰ τὴν ἀλήθεια δὲ
μπορεῖ νὰ τὴν κάνει ἀφτὴ τὴ δουλειά, οὔτε ἓνας ὅπως θὰ τὴν ἔκανε, σ'ἂν
ἠθελε, ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας, που ἔτσι ὅπως τ'ἔκανε τώρα μοῦ φαίνεται πῶς
χάνει καὶ ἀδικιέται ἀφραφτοῦ του, ἀφίνοντας νὰ πιστέβουμε, εἴτε πῶς κι'
ὁ ἴδιος δὲν τίς ἔχει συστηματοποιημένες καὶ γερὰ συναρμοσμένες ἀναμεταξύ
τους, εἴτε καὶ πῶς δὲ νοιάζεται καὶ πολὺ γι'ἀφτὲς νὰ τίς βγάλει κατὰ ποῦ
πρέπει στὰ μάτια τοῦ κόσμου, ποῦ τότεσου πάλι πρέπει νὰ πιστέψουμε πῶς

καθεαυτὸ σκοπὸς του εἶνε ἄλλος παρὰ κείνος πού μᾶς ἔβαλε στὴν ἀρχή, ἔτσι νὰ ποῦμε γιὰ τὰ μάτια ὁ συγγραφέας.

Ἄν εἶνε τὸ πρῶτο τότες εἶνε φανερό πὼς λείπει ἢ ἀξοσύνη καὶ τὸ σοβαρὸ τοῦ λόγου, ἂν εἶνε τὸ δέφτερο ἀκόμα χειρότερα γιατί εἶνε ἀνήθικο, ἀφοῦ εἶνε μία δολερὴ ἀπάτη καὶ τίποτ' ἄλλο. Μὰ τοῦτα θὰ τὰ δοῦμε ὅλα στὸ τέλος πού θὰ ξεζουμίσουμε τούτη τὴ μελέτη μας.

Τὸ ξένο κείμενο πού διάλεξεν ὁ κ. Γ. Μ. Α. γιὰ τὸ σκοπὸ πού εἶπαμε, εἶνε ἡ μελέτη τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΚΑΙ Ο ΚΡΙΤΙΚΟΣ (ΝΟΥΜΑΣ 1912 ἀριθ. 472) πού σ' ἀφτὴν ὁ Παλαμᾶς διαφεντέβοντας τὸ ποιητικὸ του ἔργο πού ψεγάδιασεν ὁ κ. Κ. Χατζόπουλος στὴ μελέτη του ΜΙΑ ΑΠΟΚΡΙΣΗ, (ΝΟΥΜΑΣ 1910, ἀριθ. 380) γύρεψε νὰ πεῖ πλατύτερα τὴ γνώμη του γιὰ τὴ δουλειὰ καὶ τὸ χρέος τοῦ Κριτικοῦ.

Μὰ ἐδῶ βγαίνουνε ἕνα δυὸ ρωτήματα ἀκόμα :

— Ἀφοῦ ὁ κριτικὸς ἔχει σκοπὸ νὰ μᾶς πεῖ τὴ γνώμη του παλαίβοντας μὲ τὶς ξένες, πρέπει νὰ ξέρουμε ἂ θὰ μπορεῖ πάντα νὰ μᾶς ξεκαθαρίσει τὴ γνώμη τοῦ ξένου μέσα στὴν ἀλήθεια της κι' ἂ δὲ θὰ γυρέψει πολλές φορές ἀπὸ ἀσυλλόγιστο πάθος κινημένος νὰ τὴ στραβώσει κατὰ τὸ κέφι του, πράμα πού γίνηκε πολλές φορές.

— Γιὰ νὰ ρίξει τὴν ἀντίμαχη τῆς γνώμης ὁ κριτικὸς θὰ κρατήσῃ τὸ σοβαρὸ καὶ ἀφστηρὸ τοῦ κριτικοῦ λόγου, θὰ περιπατεῖ πάντα μὲ τὴν ἀπόδειξη τοῦ λόγου ἢ θὰ ξεπέσει σὲ μικρόψυχα σαρκάσματα καὶ εἰρωνέματα (πού τὰ φέρνει πάντα στὸ στόμα μας ἢ μανία, ὄντας ἢ ἀπόδειξη δὲ βρίσκεται κι' ἢ ἀνοησία εἶναι τοῦ κεφαλιοῦ μας καὶ δὲν εἶναι τοῦ ξένου) πού ἔχουνε τὴ δύναμη νὰνάβουνε τὰ γέλοια στοὺς ἀδύνατους χαραχτῆρες— γιὰ θὰ περπατεῖ μὲ ξηρὰ κι' ἀναπόδειχτα ἀφορίσματα πότε δικὰ του, πότε μὲ τὸνομα κάποιου τρανοῦ συντροφιασμένα (πού ὅσο καὶ τρανὸς ἂν εἶναι πότε πότε βρίσκεται κι' ἄλλος πιὸ τρανὸς καὶ λέει τὰνάποδα) πού ἔχουνε κι' ἀφτὰ τὴ μπόρεση νὰ συνεπαίρνουνε τὰ μυαλὰ τῶν ἀκριτων καὶ τῶν ἀστόχαστων.

Καὶ τοῦτα ἀποβλέπουνε στὴν ἠθικὴ καὶ στὸ σοβαρὸ καὶ τὴν ἀξία τοῦ ἔργου καὶ θὰ τὰ δοῦμε παρακάτω.

Ο ΣΕΒΑΣΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑ

1

Στὴν τέχνη καὶ παντοῦ νὰ πεῖ κανεὶς, εἶνε μερικὰ ζητήματα πού δὲν κρίνονται μὲ κανένα τρόπο, μήτε μπορεῖ νὰ κρατήσουνε συζήτηση, τόσο ἢ λογικὴ τους εἶνε φανερὴ τόσο ξεσκεπαστὴ ἔχουνε τὴν ἀφορμὴ τους.

Γενικά, νὰ ποῦμε, ἡ γέννα τους εἶνε νόμιμη, εἶνε ἀπὸ ἀληθινὴ μάνα βγαλμένα στὸν κόσμον, ἀδιάφορο τώρα ἂν εἶνε ἄσκημα εἴτε κατσιποδιάρικα, εἴτε ὄμορφα εἴτε καλόψυχα παιδιὰ. Λ. χ. ὁ πόθος τοῦ τραγουδιοῦ, τοῦ χοροῦ, τῆς συγγραφῆς δὲν ἔχει νὰ συζητηθεῖ, μήτε νὰ κακολογηθεῖ ἀπὸ κανένα, ἀδιάφορο ἂν τὸ τραγοῦδι πὺ βγαίνει, εἴτε ὁ χορός, εἴτε τὸ ἔργο εἶνε ἄσκημο καὶ κακοπαρμένο. Ἀπαράλλαχτα κι' ὁ πόθος νὰ μιλοῦμε γιὰ τὸν ἔμαφτό μας, εἴτε χωρὶς ἀφορμὴ, εἴτε ἀπὸ κάποια ἀφορμὴ, ἔχει λόγο ζωντανὸ κι' ἀκαταπόνετο νὰ γίνεται, μ' ὅλο πὺ πολλές φορὲς ἐκεῖνο πὺ θὰ ποῦμε θὰν εἶνε μωρὸ κι' ἀστόχαστο μίλημα.

Τὸ ἔργο τῆς τέχνης ἀμ' τὴν ὥρα πὺ παραδίνεται στὸ αἴστημα καὶ στὴ γνώση τοῦ κόσμου γιὰ νὰ δοκιμαστεῖ, πέρνει καὶ ζεῖ πιά τὴ δική του τὴ ζωὴ καὶ μήτε ὀρίζεται ἀπὸ κανένα, οὔτε κι' ἀμ' τὸν πλάστη τοῦ τεχνίτη κι' ἔχει ὁ καθένας τὸ δικίον του νὰ μιλεῖ γι' αὐτὸ μὰ κι' ὁ τεχνίτης ἀκόμα πὺ πολὺ πὺ σ' αὐτόνα πέφτουνε τὰ βάρητα καὶ τὰ καλὰ τοῦ ψεγαδιοῦ καὶ τοῦ ἔπαινον πὺ βρίσκει τὸ ἔργο του. Παντοῦ ἡ κακία μὰ καὶ στὴν τέχνη βρίσκονται μὲ τὸ παραπάνου οἱ κρυφομπασμένοι τοῦ ἱεροῦ της κι' οἱ τσαρλατᾶνοι τοῦ ἔργου της πὺ ἂν δὲν κάνουνε ἄλλο τίποτις ἀπὸ σαματᾶ καὶ σούσουρο, πάντα καταφέρνουνε νὰ τραβοῦνε πίσω τους τὸν ἀπλοϊκὸν κόσμον πὺ ἂν τὴν ἀγαπᾶ τὴν τέχνη δὲν ἔχει ὅμως καὶ τὴ δύναμη νὰ ξεχωρίζει τὸ ψέφτικο ἀμ' τ' ἀληθινὸ καὶ τὸ καλὸ ἀμ' τὸ πρόστυχο. Ἄν εἶνε σωστό, λοιπόν, στὴν κάθε περίσταση ν' ἀπομένει τὸ στόμα τῆς κακίας ἀφραχτο καὶ νὰ σέρνει πίσω της τὴν καταβουή τοῦ κόσμου ἢ ἀρετὴ, τότες βέβαια κι' ἡ καλοσυνείδη κριτικὴ κι' ὁ λόγος τοῦ τεχνίτη κατανταίνει γᾶναι ἄσκοπα πράματα.

Τέτοιο στραβοκέφαλο τέρας λογικῆς βγαίνει ἀμ' τὰ λόγια τοῦ κ. Γ. Μ. Α. πὺ γυρέβει νὰ κρίνει ὡς ἀνήθικη τὴν πρόθεση τοῦ Παλαμᾶ στὴν κριτικὴ τοῦ Χατζοπούλου. Τοῦτο εἶνε τὸ συμπέρασμα του :

« Δὲν ἀναγνωρίζουν οἱ ἄνθρωποι τὸ ἔργο σου; Καὶ σὺ σ' αὐτὸ εἶχες » βάλει ὅλα σου τὰ δυνατὰ; Τοῦ κάκου τότε τὰ λόγια κ' οἱ φωνὲς — κούφια πράματα μπρὸς στὸ γεμᾶτο, πὺ τοὺς ἔδωσες καὶ τὸ περιφρονήσανε. » Τὸ καλῆτερο εἶνε νὰ περιμένης κι' ὁ χρόνος « ὁ ἐξελέγχων μόνος ἀλήθειαν » ἐτήτυμον» θὰ κάμη αὐτὸς ὅτι πρέπει. Ἄν μὲ τὰ τραγοῦδια τοῦ ὁ ποιητῆς δὲ μπορέση νὰ πείση τοὺς ἀνθρώπους γύρω του, ποτὲ δὲ θὰ τὸ πετύχουν αὐτὸ οἱ διάφορες κριτικὲς κ' οἱ σοφοὶ καθηγητὲς * μάλιστα ὅταν

* Ὁ Παλαμᾶς στὴ μελέτη του βάζει ἓνα φανταστικὸ καθηγητὴ πὺ μιλεῖ καὶ ἀνασκεβάζει τίς κατηγορίες τοῦ κριτικοῦ τοῦ σημαδέβοντα καὶ ξεσκεπάζοντα τὴν ιδέα καὶ τὴν πηγὴ ἀποῦθε βγαίνει τὸ τραγοῦδι πὺ κρίνεται. Πότε γιὰ παραμύλημα καὶ πότε γιὰ ἀσκήμια ποιητικὴ ἀπὸ τὸ Χατζόπουλο.

» οἱ τελευταῖοι δὲν εἶνε ζωντανὰ πρόσωπα παρὰ πλάσματα τῆς φαντασί-
» ας. — Εἶνε μεγάλη εὐτυχία πῶς ὁ κόσμος κ' ἡ ζωὴ δὲν εἶνε μονάχα
» παιδαγωγική. — Τὸ μόνο κέρδος ποῦ θάχει ἀπ' ὅλα αὐτά, θὰ εἶνε νὰ
» πείση τὸν ἑαυτό του γιὰ ὅτι ποθεῖ ἢ καρδιά του, νὰ τὸν γελάση δηλαδὴ·
» κ' αὐτὸ ὅμως, ἀλίμονο, γιὰ μιὰ στιγμή μόνο, γιὰτι ἀργὰ ἢ γρήγορα
» καὶ κεῖ ποῦ δὲν τὸ περιμένει, θὰ στρήψη καμμιὰ φορὰ τὸ πρόσωπό του
» καὶ θ' ἀντικρούση τὴ φυσική του μορφή στ' ἄβολο γιὰλὶ τοῦ χρόνου.
» Ἄμποτε νὰ μὴν ξαναφνιστῇ. »

Εἶνε θλιβερὸ μὰ εἶνε ἀλήθεια πῶς ὁ χρόνος στὸ περιπάτημά του τὴν
ἀλήθεια τὴν ἐξελέγχει μέσα σὲ λίγα κεφάλια μονάχα κ' ἂν ἦτανε ν' ἀ-
πομένανς βουβὰ καὶ τοῦτα μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ τὴν ἐξελέγξει ὁ χρόνος στὰ
κεφάλια ὀλονῶνε, δὲ ξέρω τί θὰν ἦτανε σήμερα ὁ κόσμος.

Ἄνίσως ἢ κριτική δὲ μπορεῖ νὰ πείσει τὸν κόσμο γιὰ τὴν ὁμορφιὰ
τοῦ τραγουδιοῦ, μὲ τί τρόπο, δὲ μᾶς λέγει, ἔπεισε τὸν κόσμο τὸ τραγοῦδι
τῶν Μεγάλων, που ὅλοι τους μὰ τὴν ἀλήθεια λίγο πολὺ ἀπομείνανε κατα-
χωνιασμένοι μέσα στὴν καθολικὴ ἀκρισία τῆς ἐποχῆς τους ἢ μιᾶς ἐποχῆς
τους, καὶ τί σημασία νάχει γιὰ μᾶς ἡ κριτικὴ ἐνὸς Πολυλά; Ποιὰ νᾶναι ἡ
ψυχολογικὴ ἀφορμὴ που ἔκαγε τὸ Σολωμὸ γράφοντας τοὺς Πολιορκημέ-
νους του ν' ἀπλώνει μπροστὰ μπροστὰ τοὺς φωτεινοὺς του στοχασμοὺς;
Τάχα γιὰ νὰ καμαρώνεται μονάχος του; Καὶ ποιὰ νᾶνε πάλι ἡ ἀφορμὴ
που μαζί μὲ τοὺς μικροὺς καὶ οἱ μεγάλοι ἀγαποῦνε νὰ παρουσιάζουνε τὰ
ἔργα τους μὲ πλατιὰ προλογίσματα; Γιὰ νὰ γελιοῦντα μοναχοὶ τους καὶ
νὰ ξαφνίζονται κατόπι στὸ γιὰλὶ τοῦ χρόνου; Καὶ πότε ξαφνίστηκε καὶ
πότε γελάστηκε ἓνας ποῦ δὲν εἶνε ἀπαρχῆς κ' ἀπατός του καμωμένος γιὰ
γέλοια; Μὰ ἴσα ἴσα τοῦτο θέλει νὰ πεῖ καὶ τὸ λέγει μὲ τέτοιο ἄσκημο καὶ
σοφιστικὸ τρόπο ὁ κ. Γ. Μ. Α., πῶς ὁ Παλαμᾶς εἶνε ἀπατός του γιὰ γέ-
λοια καμωμένος. Ἄφτὸ ἤθελε νὰ πεῖ καὶ μπούρντισε ἔτσι τὴν ἀλήθεια.

Ἄλήθεια ἄργισε νὰ μᾶς τὸν φέρει ὁ χρόνος τὸν κ. Γ. Μ. Α. που τὸν
περιμέναμε πῶς! νὰ μᾶς ἐξελέγξει τὴν ἐτήτυμον ἀλήθειαν.

2

«Ὅ,τι ξέρει ὁ νοικοκύρης δὲν τὸ ξέρει ὁ κόσμος ὅλος.»

Τὸ λαϊκὸ τοῦτο λόγο τὸν ἔχει βαλυμένο ἀπανωκέφαλο τῆς κριτικῆς του
ὁ Παλαμᾶς, θέλοντας μὲ τοῦτο νὰ παραστήσει πῶς πάντα κεῖνος που κά-
νει εἴτε λέγει κάτιτις ξέρει καλῆτερα ἀμ' τὸν καθένα γιὰτι τὸ κάνει καὶ
γιὰτι τὸ λέγει. Ὁ κ. Γ. Μ. Α. ρωτᾷ:

«Ποῦ ὅμως εἶνε νοικοκύρης; στὴν ποίησή του; γι' αὐτὸ δὲ γίνεται

» λόγος, κανείς πιστεύω δὲ σκέφτηκε νὰ τοῦ τὴν πάρῃ· στὴν ποίηση γε-
» νικά, δηλαδή σ' ὅτι φαντάζεται κι' ὁ ἄλλος γιὰ ποίηση; δὲ νομίζω νὰ
» παραλογίζεται τόσο πολὺ ὁ κ. Παλαμᾶς. Μήπως στὴν ποίηση τοῦ φαν-
» ταστικοῦ καθηγητῆ—; μὰ τότε εἶνε νοικοκύρης στὸν ἀέρα — *ἢ μήπως*
» *γιὰ νὰ ποῦμε τὴ μαύρη ἀλήθεια γενικὰ δὲν ταιριάζει στὴν ποίηση*
» *καὶ στὸ πνεῦμα ἢ λέξη νοικοκύρης;*»

Ἄπο ποιά στοιχειακὴ κρίση βγάζει τοῦτα τὰ ρωτήματα, νὰ ρωτήσου-
με καὶ μεῖς; Σὰν ἓνα μωρόπαιδο που μπορεῖ νὰ σὲ ρωτήσῃ: *μπορεῖς κι'*
ἀνεβαίνεις στὸν οὐρανό; νὰ τοῦ πεῖς: *μπορῶ, νὰ σοῦ πεῖ καὶ κεῖνο μὲ τὴν*
πιὸ μεγάλη ἀφέλεια: σὰν πέσεις κάτω; ἔτσι, θαρρεῖς, δουλέβει τὸ μυαλό
του. Στὴν ποιησὴ του εἶνε νοικοκύρης; Ἄν ἤλεγε ναί, δὲ χρειάζου-
τανε τὸ ρώτημά του, μήτε τὰ παρακάτου. Κάνει πὼς δὲ καταλαβαίνει μὲ
μωρουδίστικην ἀφέλεια, ξεγλιστρᾷ μ' ἓνα δὲ γίνεται λόγος, σαρκάζει κα-
κόψυχα μὲ τὸ *κανείς δὲ σκέφτηκε νὰ τοῦ τὴν πάρῃ* καὶ ρωτᾷ πάλι καὶ
ξαναρωτᾷ ὥσπου νὰ καλοστηθεῖ τὸ πρόβλημα, γιὰ νὰ προβάλῃ πίσω
πίσω ἀφτὸς θριαβεφτῆς μὲ τὴ λύση του, *τὴ μάβρῃ του ἀλήθεια*. Σὰν
τι μουτζοῦρα νὰ τὴν πασαλειψῇ ἄραγες γιὰ νὰ τὴ λέει μάβρῃ;

Εἶνε περίφημος ὁ τρόπος τοῦ κ. Γ. Μ. Α. Δὲ βρίζει· δὲν τὸ λέγει πα-
στρικά κεῖνο ποὺ θέλει νὰ πεῖ· ξεπέφτει καὶ σὲ μωρολογήματα ἀκόμα γιὰ
νὰ πιτύχει τὸ σκοπὸ του· ἢ μέθοδό του εἶνε σὰν τοῦ Σωκράτη: *μαιεφτική*.
Δὲν τὴν πετᾷ τὴ βρισιά, σὰν ἐκεῖνος τὴν ἀλήθεια, μὰ σὰν ἐκεῖνος κεντᾷ
τὸ μυαλό σου ὥσότου νὰ τὴ γεννήσῃ. Ἄκόμα καὶ σὲ μιὰ λέξη βρίσκει
πάτημα νὰ σταθεῖ. Δὲν ταιριάζει στὴν ποίηση τὸ *νοικοκύρης*. Πουθενά·
δὲν ταιριάζει ὅπου τὴ λέμε, μὰ ξέρουμε πὼς παροιμία θὰ πεῖ ἓνας θεσμὸς
ποὺ ἀτράνταχτα δένει τὴ ζωὴ, ντυμένος μέσα σὲ κοινὰ σύβολα τῆς καθη-
μερινῆς συνήθειας καὶ παντοῦ ὅπου νάκουστεῖ δὲ θὰ πεῖ ἄλλο παρὰ τὸ
ὑποκείμενο τῆς πράξης. Μὰ μὲ τὸν τρόπο τοῦ κ. Γ. Μ. Α. μπορεῖ μ' ὅλες
τὶς παροιμίες νὰ γελάσουμε καὶ σ' ὅλα νὰ βρίσκουμε ἀταίριαστα σὰ νὰ
ἦτανε καὶ γιὰ τὴν ποίηση· καὶ μπορεῖ νὰ σκεφτεῖ καθανέννας δυὸ τρία
παραδείγματα καὶ ὕστερα νὰ καθῆσῃ καὶ νὰ γελάσῃ ἡσυχα σὰ νοικοκύ-
ρης μὲ τὴ σοφία τοῦ κ. Γ. Μ. Α.

3

Τὸ ἴδιο παιχνίδι μὲ τὰ λόγια καὶ τὸ νερὸ περνᾷ κάτω ἀμ' τὸ ἄχυρο.
«Ἵστερα ἢ παροιμία λέγει «ξέρει» καὶ δῶ δὲν πρόκειται γιὰ γνώση παρὰ
» γιὰ ἐχτίμηση, γιὰ κρίση, πράμα πολὺ διαφορετικὸ ἀπὸ τὴ γνώση:
» μὲ τὸ νὰ ξέρω λ. γ. τὰ γεγονότα, δὲ σημαίνει πὼς μπορῶ καὶ νὰ κρίνω
» καὶ νὰ τὰ ἐχειμήσω».

Μὰ ἐμεῖς τόχουμε κρίνει καὶ τὸ ξέρουμε πως ἡ γνώση ἔρχεται ὕστερα ἀμ' τὴ κρίση, πως ἓνα πράμα δίχως νὰ τὸ κρίνεις δὲν τὸ ξέρεις. Καὶ εἶνε καὶ τὰ δυὸ πράματα κατ' ἐφτεῖαν ἀνάλογα. Ὅσο στενὴ εἶτε πλατεῖα εἶνε ἡ κρίση τὸ ἴδιο κι' ἡ γνώση. Ἀφτὸ τὸ ξέρει ὁ κ. Γ. Μ. Α. καὶ τὸ μουζεβιρίζει μὲ τὴν κουβέντα· γιατί στὴν κουβέντα δὲν τὰ ψιλολογοῦμε τὰ πράματα. Μποροῦμε νὰ λέμε λ. χ. ξέρω καὶ τραγουδῶ, (ἓνα γεγονότο πὺ θέλει ὁ κ. Γ. Μ. Α.) χωρὶς νὰ μποροῦμε νὰ κρίνουμε τὸ τραγούδι-σμά μας· ναι, μὰ ἡ γνώση μας εἶνε στενὴ σὰν τὴ κρίση· δηλ. ἡ κρίση μας εἶνε τούτη: τὸ νὰ βγάλω τόνους σὲ σκοπὸ, θὰ πεῖ πως τραγουδῶ, καὶ ὕστερα ἀμ' τὴν κρίση τούτη ἔρχεται ἡ γνώση· τὸ νὰ μὴ μπορῶ τώρα νὰ κρίνω ἂν τὸ τραγούδι μου εἶνε ὁμορφο ἢ ἄσκημο θὰ πεῖ καὶ πως δὲ ξέρω ἂν τὸ τραγούδι μου εἶνε ὁμορφο ἢ ἄσκημο. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, θά-χει δίκιο σὰ μᾶς πεῖ τώρα ὁ κ. Γ. Μ. Α. πως ξέρει καὶ γράφει μὰ δὲ μπο-ρεῖ νὰ κρίνει τὰ γραφόμενά του. Κοντὰ στὴν κρίση τούτη που τοῦ λεί-πει τοῦ λείπει κι' ἡ γνώση ἂν εἶνε σωστὰ ἢ ὄχι. Καὶ γὰ ὅμως ἔχω δίκιο τώρα, πατριώτη μου, νὰ σοῦ πῶ, πως ὁ κ. Γ. Μ. Α. εἶνε ἀλαφρῆς ὅσο γί-νεται, ἐοῦ πιά θὰ τὸ κρίνεις, θὰ τὸ ἐχτιμήσεις κι' ἀπὸ δῶ κι' ὀμπρὸς θὰ τὸ ξέρεις σὲ οὔλη σου τὴ ζωὴ.

4

Καὶ παρακάτου: « Ἄς ὑποθέσουμε πως εἶνε σωστὴ ἡ παροιμία, πάλι
» ὅμως θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ ρωτήσῃ: θὰ ἔχει τάχα ὁ νοικοκύρης τὸ
» θάρρος καὶ τὴν εἰλικρίνεια νὰ μᾶς πῆ ὅτι ξέρει γιὰ τὸν ἑαφτό του καὶ
» μάλιστα ὅταν πρόκειται νὰ μὴ μᾶς δώσῃ ξερὲς πληροφορίες, παρὰ ὅταν
» θέλει νὰ δικαιολογήσῃ καὶ νὰ ὑπερασπιστῇ τὸ ἔργο του, ἀπέναντι μιᾶς
» κριτικῆς; »

Καὶ συμπεραίνει πὺ κάτω: « Σὰν ἀποφασίζεις νὰ ὑπερασπιστῆς τὸ
» ἔργο σου, δυὸ πράματα ἔχεις νὰ κάμῃς γιὰ νὰ πετύχῃς τὴν ἀθώωση: ἢ
» θὰ παρουσιάσῃς γυμνὴ ὅλη τὴν ἀδυναμίαν που ὑπάρχει στὴν ἀνθρώπινη
φύση καὶ θὰ ζητήσῃς μ' ἀφτὸ νὰ συγκινήσῃς τοὺς ἀνθρώπους, ἢ θὰ βγῆς
» στὴ μέση καὶ θὰ πῆς μὲ τόλμη πρωτάκουστη στοὺς ὁμοίους σοι «ἐγὼ
» μονάχα κατόρθωσα νὰ σᾶς δώσω γρυσάφι καθαρὸ, τὸ δικό σας εἶνε νο-
» θεμένο.» Μὰ εἶνε πολλοὶ ὅσοι ἔχουν τέτοια βεβαιότητα γιὰ τὸ ἔργο
» τους; »

Εἶνε ὀλότελα ψυχολογικό: ἓνα πράμα που δὲν εἶσαι ἄξιος καὶ δὲν ἔχεις τὴν παληκαριὰ νὰ τὸ κάνεις σοῦ φαίνεται βαρὺ νὰ σοῦ ποῦνε πως τὸ κάνει ἄλλος. Εἰππάζεται ὁ κ. Γ. Μ. Α. νὰ πιστέψῃ πως βρίσκεται μιὰν

παληκαριά και μιάν ειλικρίνεια στὸν Παλαμᾶ — ἀρετὲς μου λάμπουνε στὴ ζωὴ και τὸ ἔργο τοῦ γέρου μας ποιητῆ — γιατί εἶνε δυὸ πράματα που ὀλύτελα ἀφτονοῦ τοῦ λείπουνε· παληκαριά βέβαια δὲν εἶνε ἢ ἀποκοτιὰ του να πετᾶ γιὰ ὅ,τι εἶνε κριτικὲς· εἶνε ἀδιαντροπιὰ. Περίφημο εἶνε τὸ συμπέρασμα του παρ' ἀπάνου. Και πόσο εἶνε περίφημο φαίνεται σὰν τὸ γυρίσουμε κατ' ἀπάνου του. Ἔτσι νὰ ποῦμε, τώρα που ἐγὼ τοῦ κατηγοροῦ τὸ ἔργο του νὰ τὶ ἔχει σκοπὸ νὰ κάνει ἄ δὲν τσαλαπατήσῃ τὸν ἑαφτό του και δὲ γλύψει τὸ φτυμένο του. « Ἡ θὰ παρουσιάσῃ γυμνὴ τὴν ἀδύνατη φύση του και θὰ ζητήσῃ μ' ἑαφτό νὰ συγκινήσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἢ θὰ πει μὲ τόλμη πρωτάκουστη κτλ. »

Γιὰ τὸ δέφτερο δὲ ξέρουμε, μὰ ὅσο γιὰ τὸ πρῶτο και νὰ μὴν τὴ δοῦμε γυμνὴ τὴ φύση του, εἴμαστε σίγουροι γιὰ τὴν ἀδυναμιὰ της και πικρανούμαστε.

Ἀλήθεια δὲν τὸ στοχαστήκαμε καθόλου πως ἢ κριτικὴ τῆς τέχνης παραμοιάζει μὲ τὰ δικαστήρια· ποτὲ μας δὲ φανταστήκαμε πως γιὰ τὴν ἀξία ἐνὸς ἔργου τέχνης ἄδικα ἢ σωστὰ κατηγορεμένου, ὁ τεχνίτης θὰ γύρεβε μὲ δάκρυα και χτυπιὲς και μὲ τὸ μαρτύρημα τῆς ἀδυναμιᾶς του ν' ἀσπρίστει και ν' ἄβγει ἄγνος και νὰ σώσῃ τὴν ἀξία τοῦ ἔργου του. Τέτοιο πρᾶμα δὲν ἔγινε και νὰ τὸ φανταστεῖς (φαντασία τοῦ κ. Γ. Μ. Α. θὰ σοῦ χρειάζεται) χειρότερο ρεζίλημα σ' ἔργο τέχνης δὲ μπορεῖ νὰ γένει. Μήτε φανταστήκαμε ποτὲς πως ἢ ἀξία τῶν ἔργων κρέμεται στὸν ἀνθρώπινο οἶχτο. Δὲ μᾶς εἶπε ὁ κριτικὸς ὅμως τίποτα γιὰ μιὰ περίπτωση που εἶνε καθημερινὴ και συνηθισμένη. Ἐνας τεχνίτης, καλὰ ν' ἄχει δώσει καθαρὸ χρυσάφι στὸ ἔργο του, γιὰ ν' ἄχει και τὴν παληκαριά νὰ τὸ χτυπήσῃ κατάμουτρα τοῦ κόσμου που δὲν τὸ παραδέχεται· ἂν εἶνε μαζί μ' ἄλλες ὕλες ἀνεκατωμένο τὸ χρυσάφι τί θὰ κάνει; Λίγα, μπορεῖ και κανένα ἔργο νὰ μὴν ἔρχεται σὲ τέτοιο λογαριασμό, νὰ τὸ πεις καθαρὸ μάλαμα. Τὰ πιότερα, που μαζί μ' ὅσες χάρες τὰ στολίζουνε ἔχουνε κι' ἀσκημάδες και κουσούρια πολλὰ ἢ λίγα, ποῦ βρίσκουνε τὴν ἀξία του; Στὸν οἶχτο; Εἶνε φυσικὸ στὸν ἄθρωπο νὰ μὴν τὰ βλέπει τὰ κουσούρια του και νὰ τὰ βλέπουνε ἄλλοι καλήτερα· και εἶνε φυσικὸ ἀκόμα γιὰ ἕναν ἄνθρωπο που εἶνε σὲ φυσιολογικὴ κατάστασι και δὲν εἶνε παλαβὸς νὰ βλέπει καλήτερα ἂμ' τοὺς ἄλλους τὶς χάρες του. Ἄν στὸ ἔργο τῆς τέχνης ἢ ὁμορφιά του δὲν εἶνε συνειδητὴ στὸν πλάστη της, σὲ ποιόναν εἶνε; Και τὴ στιγμὴ που τοῦτος θὰ τὴν ἔβλεπε τσαλαπατημένη ἀπὸ τὴν κριτικὴ τί θὰν ἔκανε; Μπορεῖ ἢ κριτικὴ μαζί μὲ τὰ ψεγάδια νὰ μὴ βλέπει παστρικά και τὰ χαρίσματα ἐνὸς ἔργου και μπορεῖ κι' ὁ τεχνίτης ἐκεῖ που ἢ κριτικὴ τοῦ βρίσκει ἕνα ψεγάδι του, ἑαφτὸς ν' ἄχει ἀπὸ μέσα του γερὴ πίστη πως εἶνε τ' ἀνάποδο και νὰ τόχει

μὲ συνειδητὴ προσπάθεια καμωμένο. Πῶς ὁ τεχνίτης νὰ μὴ μιλήσει γιὰ τὸ ἔργο του καὶ πῶς θὰ τοῦ ἀρνηστοῦμε τὴν ἀγαθὴ του πρόθεσι ;

— Μὰ τὰ ἔργα δὲν κρίνονται ἕνα μὲ τὰ δικαστικά, ὅπου ὁ ἄνθρωπος σὶ μιὰν ὥρα μονάχα ἔχει νὰ φοβηθεῖ γιὰ τὴ ζωὴ του εἴτε γιὰ ἄλλο ὑλικὸ βλάψιμο, που γιὰ νὰ τ' ἀποφύγει καταπιάνεται κάθε τρόπο ἠθικὸ κι' ἀνῆθικο, εἴτε ἔνοχος εἶνε, εἴτε ἀθῶος, που καὶ τοῦτος σὲ περίπτωση που ἢ ἀθωοσύνη του δὲν εἶνε φανερὴ μὲ κάθε λογῆς τρόπο θὰ πασκίσει νὰ γλυτώσει, — γιὰτὶ ἡ ἀξία τοῦ ἔργου δὲν κρέμεται στὴν ἀπόφασι μιανῆς ὥρας μονάχα, ὅπως ἡ ζωὴ τοῦ ἀθρώπου στὸ δικαστήριον, μὰ κυττάζει μακρὰ στὰ αἰῶνια τοῦ καιροῦ κι' ὅπου κάθε ἀπόφασι τῆς στιγμῆς ἔχει τόσο βάρος ὅσην ἀλήθεια κρύβει μέσα της καὶ που μόνε ἡ ἀλήθεια της σὰν ἀποφανεῖ ὀλάκερη καὶ γερὴ τότες ἡ ἀπόφασι ἀπομένει σεβαστὴ κι' ἀσάλευπτη στὰ γυρίσματα τοῦ χρόνου.

Καὶ γιὰ νὰ βρεθεῖ ἡ ἀλήθεια τούτη πολὺ μεγαλείτερη ἀξία ἔχει ἀπὸ τὸ λόγο τοῦ κριτικοῦ ὁ λόγος τοῦ τεχνίτη, γιὰτὶ ὅσο κι' ἂν ὁ ἕνας ἀπὸ φυσικό του εἶνε νὰ βλέπει καλήτερα τὰ κουσούρια τ' ἀντικρυνοῦ του κι' ὁ ἄλλος ἀπὸ φυσικό του εἶνε νὰ βλέπει καλήτερα τὶς χάρες τοῦ ἔργου που τὶς ἔχει μὲ τὸ νοῦ καὶ μὲ τὰ χέρια του δουλεμένες. Γι' ἀφτὸ κι' ἡ μεγάλη ἀλήθεια θὰ βγεῖ πάντα ἀπὸ τὸ συνταίφκασμα τῶν δυονῶ ἀφτουνῶν.

Ὁ ἴδιος ὁ κ. Γ. Μ. Α. λέγει πρὸ πάνου πως τὸ ἔργο τοῦ ἀθρώπου δείχνει τὴ σκληρὴ του προσπάθεια καὶ τὴν ἀγωνία του νὰ παρουσιάσει ὅτι καλὸ καὶ γερὸ βρῖσκεται μέσα του. Ἀφοῦ εἶνε ἔτσι θὰ πεῖ πως παρουσιάζοντάς το τὸ γνωρίζει καὶ τὴ στιγμή που θὰ κατηγορηθεῖ τὸ ἔργο του πως δὲν ἔχει τίποτα καλὸ καὶ γερὸ θὰ μπορεῖ νὰ τὸ δείξει. Μὴ ξεχνᾷς ὅμως, πατριώτη μου που μὲ διαβάσεις, πως ὁ κ. Γ. Μ. Α. που τὰ λέγει ἀφτὰ τὰ πράματα ὅπως φαίνεται πρὸ ἀπάνου, δὲ μιλά γιὰ ὅλο τὸν κόσμον. Τὰ λέει, καλὲ, μονάχα γιὰ τὸν Παλαμᾶ. Κουτὸς εἶσαι καὶ δὲν τὸ καταλαβαίνεις ;

5

« Ὅταν ἀποφασίσει κανεὶς νὰ ὑπερασπίσει τὸ ἔργο του, εἶνε ὑποχρεωμένος νὰ μὴν κατεβῆ διόλου ἀπὸ τὸ ὕψος, ὅπου στὴν ἀρχὴ εἴτε ἀπὸ θυμὸ, εἴτε ἀπὸ κακὸ ὑπολογισμό, νόμισε καλήτερο γιὰ τὸν ἑαυτὸ του νὰ σταθῆ. — Γιὰτὶ ἔπειτα κανένας ψυχολογικὸς λόγος δὲ θὰ μπορέσει νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀποτυχία. »

Ὑστερα ἀπὸ τοῦτα κάνει ἕνα μεγάλο γύρον στὴν κοινωνία, στὸ σχολιό, στὴ λογοτεχνία καὶ στὸ δράμα ὅπου δίνει καὶ πέρνει ἡ ψυχολογία ἀπὸ

μίμηση και ξανάρχεται στο θέμα του καταχαρούμενος πως πολλά μπόρεσε κι' απόδειξε, μα τίποτα, αλοίμονο, από τα παραπάνου που είχε το θεμέλιο του λόγου του. Και ξαναρχίζει :

« Έτσι λοιπόν ο κ. Παλαμάς οφείλει να μείνη ως το τέλος στο ίδιο ύψος. »

Το έτσι λοιπόν οφείλει είναι ολότελα ξεκρέμαστο και το προστάζει ο κ. Γ. Μ. Α. γιατί έτσι το θέλει να βρίσκεται πάντα ο ποιητής στο ύψος του θυμού και του κακού υπολογισμού του για να μπορεί έφκολα με λίγες σκουντιές να τον πετά δις την ώρα κάτω από ένα τόσο σάπιο στύλο που τον ανέβασε μ' ένα πρέπει στην αρχή κ' ένα έτσι λοιπόν στο τέλος, τρελλά και ξεκάρφωτα. Κι' αφού το κατάφερε το τερτίπι μιάν όμορφιά άρχίζει ο σαρκασμός : « Αλήθεια πολύ ψηλά έχετε ανεβή, κύριέ μου, κι' ο Θεός μαζί σας ! »

Σε μιάν άθιλογή, που ζήτημα έστοντας να είναι το έργο του Παλαμά, καθανέννας πολεμώντας να βάλει την κρίση του πάνου άπ' όλες δε θα μιλήσει από κανένα ύψος, άλλ' από κεί που βρίσκεται μέσα στον κύκλο της έντύπωσης που ανάλογα με την κρίση και την καλαισθησία του του άφηκε το έργο, κι' ο ίδιος ο τεχνίτης ούτε από ύψος ούτε από βάθος κανένα θα μιλήσει αλλά μέσα στον κύκλο του έργου του, που άφτός είναι το κέντρον άποϋθε βγήκε και σιγά σιγά μεγάλωσε το έργο του που σαν ένας δικός του κόσμος τον περιτυλίγει. Το ύψος βρίσκεται άλλου. Ο κ. Γ. Μ. Α. που δεν έχει κόσμο δικό του, μήτε του άρέζει ο ξένος, μπορεί ν' ανεβαίνει σε μιάν ανεμόσκαλα και να κρίνει τους ξένους, ίσαμε να πάρει ένας άγέρας κοφτερός και μετρήσει άναβλα με το κεφάλι του τα σκαλοπάτια της σοφίας του.

6

Θα πασκίσω να γίνει πιότερο νοητός ο τρόπος της πολεμικής και ή μαστοριά του λόγου του κ. Γ. Μ. Α. που καταφέρνει να μη λέγει τίποτα παστρικά άπ' όσα στοχάζεται, να μην τα βγάξει στο φανερό για να μη χτυπήσουνε άσκημα στο μάτι και στη συνείδηση, μα τα βάζει μέσα στο μυαλό σου χωρίς να το καλονιώθεις και πίσω πίσω απομένεις τρομαγμένος πιότερο με τον έαφτό σου παρά με κείνον.

Η κάθε πράξη έχει και τη διπλή της την όψη, ή καλύτερα ή όψη της είναι άχρωμάτιστη, άκαθόριστη, και την καθορίζει και τη χαρακτηρίζει πάντα ή πρόθεση και το αίστημα τ' ανθρώπου. λόγου χάρη ο έπαινος με την καλή του την όψη δε θαν είναι τίποτ' άλλο παρά ο λόγος της αλήθειας· το να πω πως ένα πράμα είναι όμορφο

ὅταν εἶνε ἀληθινὰ ὁμορφο, ὁ λόγος μου εἶνε ἢ ἀλήθεια· νὰ πῶ ἓνα ἄσκημο πρᾶμα πως εἶνε ὁμορφο, ὁ λόγος μου εἶνε ψέμα· καὶ στὰ δυὸ τοῦτα εἶνε ὁ ἔπαινος, μὰ χαρακτηρίζεται καλὸ εἴτε κακὰ ἅμ' τὴν πρόθεση που τὸν γεννᾷ. Ἡ σκέψη τούτη ἔχει μεγάλη σημασία γιὰ τὴν κριτικὴ. Ἡ ἀλήθεια τοῦ κριτικοῦ λόγου που κρέμεται ἀνάμεσα στὸν ἔπαινο καὶ στὸ ψεγάδι βρίσκεται τὶς πιότερες φορές στὴν πρόθεση που γεννᾷ τὰ δυὸ τοῦτα στοιχεῖα. Μὰ στὴν κριτικὴ βέβαια δὲν εἶνε μονάχα τὰ στοιχεῖα τοῦτα που τὴν κυβερνοῦνε. Στὴν κριτικὴ πιότερη σημασία ἔχουνε ἅμ' τοὺς ἔπαινους καὶ τὰ ψεγαδιάσματα κάλιοι σωστοὶ χαρακτηρισμοί. Μὰ κι' ἀφτουνῶνε ἢ ἀλήθεια βρίσκεται στὴν πρόθεση. Καὶ ἢ πρόθεση βγαίνει ἅμ' τὸ ἦθος τοῦ ἀτόμου. Ἀπὸ κακὴ πρόθεση κάνει ὅτι κάνει μονάχα ὁ ἀνήθικος. Γι' ἀφτὸ σὰν εἶνε νὰ κρίνουμε ἂν εἶνε δίκια ἢ ἄδικη μιὰν κριτικὴ πρέπει νὰ ξεψαχνίσουμε τὴν πρόθεσή της. Γι' ἀφτὸ κριτικὴ ἀπάνω σὲ κριτικὴ, που δὲν πασκίζει νὰ ξεδιαλύνει τοῦτο τὸ πρᾶμα εἶνε ἀνόητη.

Ὁ κ. Γ. Μ. Α. δὲ γυρεύει ν' ἀποδείξει τί λογῆς εἶνε ἢ πρόθεση τοῦ Παλαμᾶ· παραδέχεται ἂν *priori* πῶς εἶνε ἀπὸ θυμὸ καὶ κακὸ ὑπολογισμὸ δηλ. ἀπὸ κακία γεννημένη καὶ παραδέχεται ἄκόμα ἂν *priori* πως ἢ κριτικὴ τοῦ Χατζόπουλου εἶνε ἀληθινώτατη. Δὲ θέλω νὰ πῶ πως μόνε ἅμ' τὴν πρόθεση κρέμεται ἢ ἀλήθεια τῆς κριτικῆς. Ἀφτὸ εἶνε τὸ θεμέλιο της. Ἐπειτα εἶνε ἢ νοητικὴ κρίση κι' ἢ καλοιστησία οἱ μεγάλες δυνάμεις της. Ἐνας ἀκριτος εἴτε ἀκαλαίστητος ἄθρωπος μὲ τὴν πιὸ καλὴ του πρόθεση μπορεῖ νὰ βροῖσκει ὁμορφιὲς ἐκεῖ ποῦνε μονάχα ἀσκήμιες. Μὰ καὶ μὲ τὴν πιὸ δυνατὴ κρίση καὶ καλοιστησία νᾶνε χαριτωμένος ἓνας, που θέλει νὰ ψεγαδιάσει τὴν ὁμορφιά ἀπὸ πάθος κινημένος, τὸ κάνει. Ὡστε τὸ θεμέλιο τῆς κριτικῆς εἶνε ἢ ἠθικὴ πρόθεση. Ἐνας που θέλει νὰ βροῖ τὴν ἀλήθεια ἑνὸς ἔργου, σὰν εἶνε μὲ καλὴ πρόθεση, δὲ μπορεῖ νᾶνε ξαρχῆθε σίγουρος γιὰ τὴν ἀσκήμια του εἴτε τὴν ὁμορφιά του. Μὰ ὁ κ. Γ. Μ. Α. εἶνε ὅπως εἶδαμε. Σὲ τί νὰ τοῦ χρειάζεται ἄραγες ;

Σ' ἓνα κατεβατὸ τῆς ἱστορίας δυὸ λόγια χαραμένα μὲ τὸ αἷμα τοῦ Σωκράτη, ἀθανατίζουνε τὴν ἑλληνικὴ μουζεβιριά: **τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν**. Λόγια που τὰ περάσαμε στὸ σκολιό, τὰ παπαγαλίσαμε χιλιάδες φορές, μὰ ἴσως ποτὲς νὰ μὴ συλλογιστήκαμε μὲ τί τρόπο καταφέρνεται τέτοιο πρᾶμα που λένε. Εἶπαμε παραπάνου πως τὴν πράξη τὴ χαρακτηρίζει ἢ πρόθεση· μὰ ἢ πρόθεση δὲ φαίνεται, φαίνεται ἢ πράξη καὶ στὴν πράξη κάτι τι λίγο βρίσκεται, ἓνα μικρούλικο σημαδάκι που δείχνει τὸ χαραχτῆρα της· ἀφτὸ μποροῦμε νὰ τὸ παρατηρήσουμε ἔξοχα στὴν κουβέντα· στὴν κουβέντα τὶς πολλὰς φορές ἐκεῖνο που χαρακτηρίζει τὸ νόημα τοῦ λόγου εἶνε

τό ύφος, ὁ τρόπος δηλ. που βγαίνει ὁ λόγος, λ. χ. τὶ καλὸς που εἶσαι! Ἄπο τὸ ύφος θὰ πάρει νόημα καλὸ ἢ κακό· ὅταν τὸ δεῖς γραμένο, ἀπὸ τὰ προηγούμενα θὰ πάρεις τὴν πρόθεση νὰ τὸ προφέρεις ἔτσι ἢ ἄλλιῶς. Ἄμα καταφέρεις καὶ κόψεις τὸ νῆμα τῆς πρόθεσης στὴν κουβέντα, τότε ὁ λόγος ἀπομένει ἀχαρακτήριστος καὶ σὺ τοῦ δίνεις ὅτι μορφή σου ἀρέσει. Τότε τὸν ἤττω λόγον τὸν κάνεις κρείττω.

Ὁ κ. Γ. Μ. Α. ξαρχῆθε εἶνε σίγουρος γιὰ τὴν κακοτυχιά τοῦ ἔργου που κρίνει· μὰ γιατί; γιατί πῶς ἄλλιῶς θὰ μπορούσε νὰ χαρακτηρίζει κακό, κάθε νόημα καὶ κάθε πράξη του; Κάθε τι που θὰ πιάσει τὸ ντύνει μὲ τὴν κακία κι' ὕστερα ὁ ἀναγνώστης που βρίσκεται μπροστὰ σ' ἓνα **κομμάτι λόγου** μὲ τέτοιο τρόπο στολισμένο, μήτε τοῦ περνᾷ καν ἄμ' τὸ μυαλό του ἢ ὑποψία πως ἂν μπορούσε νάχε δυὸ ἀράδες ἄμ' τὰ παραπάνου θὰν ἔβλεπε τὸ κομμάτι ν' ἀλλάζει νόημα μὲ μιᾶς.

Ἐδῶ συνοψίζουμε δυὸ τρεῖς στοχασμούς μας που φαίνονται πλατιά στὰ παραπάνου παραγράφια καὶ στὸ κείμενο τῆς κριτικῆς τοῦ κ. Γ. Μ. Α.

1) Ὁ Χατζόπουλος κατηγορεῖ (πράξη) Κατηγορία δίκια γιὰ ἄδικη; στοχάζεται ὁ κ. Γ. Μ. Α. Ἡ κατηγορία εἶνε δίκια· (ὁ ἤττων λόγος ἔγινε κρείττων).

2) Ὁ Παλαμᾶς υπερασπίζεται (πράξη). Ἄθῶος ἢ ἔνοχος; στοχάζεται ὁ κ. Γ. Μ. Α. Ὁ Παλαμᾶς εἶνε ἔνοχος· (ὁ ἤττων λόγος ἔγινε κρείττων).

3) Ὁ Παλαμᾶς μιλεῖ γιὰ τὸν ἑαφτό του (πράξη). Ὅταν μιᾶς γιὰ τὸν ἑαφτό σου ἢ ἀλήθεις λές ἢ στολίζεσαι, στοχάζεται ὁ κ. Γ. Μ. Α. Ὁ Παλαμᾶς στολίζεται· (τὸ ἴδιο).

4) Ὁ Παλαμᾶς στὴν κριτικὴ του βάζει ἓνα φανταστικὸ καθηγητὴ καὶ μιλεῖ γιὰ τὸ ἔργο του (πράξη). Τὸ κάνει γιὰ ἐφκολία του ἢ γυρεύει νὰ κρυφτεῖ ἄμ' τὸν ἑαφτό του, μὰ καὶ δὲν κρύβεται ἄμ' τοὺς ἀθρώπους; στοχάζεται ὁ κ. Γ. Μ. Α. Ὁ Παλαμᾶς κρύβεται ἄμ' τὸν ἑαυτό του (τὸ ἴδιο).*

* Γιὰ νὰ μὴ νοηθοῦνε παράξενοι τοῦτοι μου οἱ συλλογισμοὶ θὰ δηγηθῶ ἔδω- νὰς ἓνα ἱστορικὸ, ὅπου φαίνεται παστρικά ὁ τρόπος τῆς μουζεβερίας στὴν πράξη του : — Στὴ Μεγαλόπολη τοῦ Μωριά στείλανε τὸ Δημοστένη οἱ Ἀθηναῖοι νὰ τὴ ξεσηκώσει νὰ πολεμήσουνε τὸν Ἀντίπατρο τῆς Μακεδονίας. Ἐκεῖ ὁ Πυθίας, Ἀθηναῖος ρήτορας, πουλημένος στὸν Ἀντίπατρο, βγήκε ἀντίμαχος τοῦ Δημοστένη. — «Σὰ δεῖτε, εἶπε στοὺς Μεγαλοπολίτες, ἄθρωπο νὰ κουβαλᾷ γιατρικά σὲ σπίτι δὲ θὰ πεῖτε πῶς εἶνε ἀρρωστημένο τὸ σπίτι; τὸ ἴδιο κι' ἡ πολιτεία ποῦ μπαίνει μέσα πρεσβεία τῶν Ἀθηναίων.» Σὲ τοῦτα ἀποκρίθηκε ὁ Δημοστένης : — «Ναί, μὰ τὰ γιατρικά γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ σπιτιοῦ τὰ πάνε, κι' οἱ Ἀθηναῖοι γιὰ νὰ σωτηρέσουνε τὴν πολιτεία σας ἔρχονται.» Τὸ πῶς ὁ ἤττων λόγος ἔγινε κρείττων μὲ τὴν μαστοριά τοῦ μεγάλου Μουζεβίρη δὲ θέλει σοφία νὰ τὸ καταλάβει κανεὶς.

Φτάνουνε τούτα ἀπὸνα κατεβαστὸ (Περ. Κριτικὴ καὶ Ποίηση, ἀρ. X—XII, σελ. 304).

Τὸ συμπέρασμα εἶνε τοῦτο : — Ὁ σοφιστικὸς λόγος γιὰ νὰ εἶνε τέτοιος θὰ εἶνε στὴν ψευτιά θεμελιωμένος. Ἐδῶ ἡ ψευτιά εἶνε τούτη : ἡ πίστη πως ἡ κατηγορία τοῦ Χατζόπουλου εἶνε δίκια. Πάνω σὲ τοῦτο τὸ θεμέλιο χτίζεται τὸ σπῆτι, Γιὰ νᾶναι δίκια, ὁ Παλαμᾶς εἶνε ἔνοχος, γιὰ νᾶναι ἔνοχος, ὁ λόγος του εἶνε ψέμμα κτλ. Μὰ ὁ κ. Γ. Μ. Α. εἶνε μάστορας πρῶτος νὰ μὴν ἀποφαίνεται. Καθόλου δὲν κάνει λόγο γιὰ τὴν κατηγορία τοῦ Χατζόπουλου· ὅπου τύχει, νοιάζεται νὰ τὸ ξεπηδήξει χωρὶς νὰ πεῖ λέξη· ἄλλιῶς μπορεῖ νὰ γενιούντανε στὸ μυαλὸ ἢ ὑποψία : ἄραγες εἶνε δίκια ; Ποτὲς δὲ ξεκαθαρίζει τὸ στοχασμὸ του. Ἀφίνει νὰ γεννηθεῖ στὸ μυαλὸ σου πως ὁ Παλαμᾶς εἶνε σωστὰ κατηγορεμένος χωρὶς νὰ τὸ πεῖ. Νὰ ὁ τρόπος του : Γιὰ να ἀθωωθείς, ἢ θα κλάψεις να συγκινήσεις ἢ θα πεῖς, ξέρω πὼς εἶμαι ἀθῶος. Ὁ Παλαμᾶς κανένα ἀπὸ τούτα δὲν κάνει. Καὶ ὁ φτωχὸς ἀναγνώστης συμπεραίνει : ἄρα ὁ Παλαμᾶς εἶνε σωστὰ κατηγορεμένος.

(ἔχει συνέχεια)

ὁ Θεόκλητος ὁ Δεφκίας

ΑΞΙΟΣ

Οἱ καλάμιες στὶς ὄχτες του τραγούδια ψιθυρίζουν,
δαφνοῦλες παραστέκουνε, κι' ἀλυγαριὲς ἀνθίζουν,
ὄλα τριγύρω του γελοῦν, κι αὐτὸς λὲς βουτημένος
σὲ μιὰ γαλήνη πένθιμη, βουβὸς συλλογισμέγος
τὴ σκοτεινὴ θολοῦρα του σὰν σάβανο τραβάει
ἀδιάφορος γιὰ τὴ χαρὰ πού γύρω του γελάει,
κυλάει πάντα ἀγέλαστος τὰ σκοτεινὰ νερά του,
νὰ σμίξη πάει τὴ θλίψη του στὴν πίκρια τοῦ κυμάτου.

Μακεδονία 1917

Τζόης

ΚΑΤΙ ΑΠΛΩΘΗ

Κάτι πέφτει στήν ψυχή μου
άπαλό λευκό σάν χιόνι

κι όλο άπλώνει κι όλο άπλώνει.

Κι όλα κι όλα τά σκεπάζει
μέ μιάν άσπιλη λευκότη
και βαφτίζετ' ή ψυχή μου
σε μιὰ παιδιακίσια άγνότη.

Κ' εἶμ' ό κατάσπρος ό κάμπος
πέρα ως πέρα ό χιονισμένος
και πλανιέτ' ό νοῦς μου πάνω
σαν διαβάτης θαμπωμένος,

και πλανιέται και ζητάει
και τί θέλει δέ γνωρίζει,
μητ' άρχή και μήτε τέλος
μεσ' τόν κάμπο ξεχωρίζει.

Κάτι άπλώθη στήν ψυχή μου
άπαλό, λευκό σάν χιόνι
και πλανιέτ' ό νοῦς μου πάνω
και τί θέλει δέν τ' άνιώνει.

Μυτιλήνη 24-25 Δεκέμβρ. 1919.

Τζόης

CHARLES BAUDELAIRE

Η ΔΙΠΛΗ Η ΚΑΜΑΡΗ

(ΑΠΟ ΤΑ ΜΙΚΡΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΣΤΟ ΠΕΖΟ)

Μιά κάμαρη νὰ μιάζει ὄνειροπόληση, μιὰ κάμαρη ἀληθινὰ πνευματικὴ, ὅπου ἡ στεκάμενη ἀτμόσφαιρα λαφροχρωματίζεται τριανταφυλιὰ καὶ γαλάζια.

Ἡ ψυχὴ πέρνει ἐκειδὰ μέσα ἓνα λουτροὸ ἀπὸ τεμπελιὰ, ἀρωματισμένο μὲ τὴν πίκρα καὶ τὸν πόθο. — Κάτι σὰ σούρουπο, γαλαζωπὸ καὶ τριανταφυλένιο· ἓνα ὄνειρο ἠδονικὸ στὴν ὥρα καμιανῆς ἠλιόκρισης.

Τὰ ἔπιπλα ἔχουνε κάτι σκῆματα ξεμακρυσμένα, κουρασμένα, ἀποκαρωμένα. Τὰ ἔπιπλα θαρεῖς πως ὄνειρέβουνται· θὰν ἔλεγες πως τοὺς ἐδόθηκε κάπια ζωὴ ὑπνοβατικὴ σὰν τὰ φυτὰ καὶ τὰ ὄρουχτά. Τὰ πανικὰ μιλοῦνε μιὰ βουβὴ μιλιὰ σὰν τὰ λουλούδια, σὰν τοὺς οὐρανοὺς, σὰν τοὺς ἥλιους που βασιλέβουν.

Πάνω στοὺς τοίχους τίποτα, καμιὰ καλλιτεχνικὴ συχαμάρα. Σχετικὰ μὲ τᾶδολο ὄνειρο, μὲ τὴν ἐντύπωση που δὲν τὴν ἀναλύεις, ἡ τέχνη ἢ ὀρισμένη, ἡ τέχνη ἢ θετικὴ εἶνε βλαστήμια. Ἐδώ, ὅλα ἔχουνε τὴν ἀπαιτούμενη φέξη καὶ τὴ γλυκύτατη σκοτεινιά, γιὰ τὴν ἀρμονία.

Μιὰν ἀνάλαφρη ἀπιαστὴ μυρουδιά, πόσο ὁμορφα διαλεμένη! καὶ ἀνεκατώνεται μαζί της μιὰν ὑγρασία πολὺ λίγη, πλέβουνε μὲς ἀφτὴ τὴν ἀτμόσφαιρα, ὅπου τὸ πνέμα, μισοκοιμούμενο, νανουρίζεται σὰ νᾶτανε σὲ ζεστὴ σέρα μέσα,

Ἡ μουσελίνα χύνεται μπόλικη μπρὸς τὰ παναθύρια καὶ μπρὸς τὸ κρεβάτι· ἀπλώνεται σὰ χιονένιοι καταράχτες. Ἀπὸ σ' ἀφτὸ τὸ κρεβάτι πλαγιάζει τὸ Εἶδωλο, ἡ βασίλισσα τῶν ὀνειρώ. Μὰ πῶς βρέθηκ' ἐδῶ; Πιὸς τὴν ἔφερε; τί δύναμη μαγικὴ τὴν ἔστησε σὲ τέ-

τιο θρόνο ἀπὸ ὄνειροπόληση καὶ ἡδονή; Τί ἔχει νὰ κάνει; νά-
τηνε! τὴ γνώρισα.

Νὰ τα, τὰ μάτια κεῖνα που διαπερνᾶ ἡ φλόγα τους τὸ σού-
ρουπο· τὰ μάτια κεῖνα τ᾿άπιαστα πεῦνε νὰ τὰ φοβᾶσαι, καὶ τὰ
γνωρίζω ἀπὸ τὴν τρομερὴ τους τὴν πονηριά! Τραβοῦνε, σκλαβώ-
νουνε, κατατρῶνε τὸ βλέμα κανενοῦς ἀπρονόητου που ἤθελε τὰ
κυτάξει. Τὰ μελέτησα πολὲς φορές ἀφτὰ τὰ μάβρα τ' ἀστέρια που
ἐπιβάλουν τὴν περιέργεια καὶ τὸ θαυμασμό.

Σὲ τί καλοπροαίρετο δαίμονα νὰ τὸ χρωστῶ ποῦμ' ἔτσι περι-
τρογιρισμένο; μὲ τὸ μυστήριο, μὲ τὴ σιωπὴ, μὲ τὴν εἰρήνη καὶ
μὲ τίς μυρουδιές; ὦ μακαριότη! κεῖνο που λέμε γενικὰ ζωή,
ἀκόμα καὶ σὰν ἀπλώνεται ὅσο πέρνει πρὸ ἐφτυχισμένα, δὲν ἔχει
τίποτις ἀπ' ἀφτὴ τὴν ὑπέριστα ζωή, που νιώνω τώρα καὶ που
λίχουδέβουμαι λεπτὸ ὡς λεπτό, δεφτερόλεπτο ὡς δεφτερόλεπτο!

Ὁχι! δὲν εἶνε πλιὰ λεπτά, δὲν εἶνε δεφτερόλεπτα! Ἐχά-
θηκε ὁ καιρός· μόνε βασιλέβ' ἡ Αἰωνιότη, μιὰν αἰωνιότη ἀπὸ
ἀπόλαψες!

Μὰ ἕνας χτύπος, φοβερός, βαρὺς, ἀκούστηκε στὴν πόρτα καὶ
καθὼς μέστ' ἰστά κολασμένα ὄνειρατα, μοῦ φάνηκε πως μοῦ
δίνανε μιὰν κασμαδιὰ μὲς τὸ στομάχι.

Κ' ὕστερα ἕνα Φάνταμα ἤμπε μέσα. Εἶν' ἕνας κλητῆρας κ'
ἔρχεται νὰ μὲ βασανίσει ἐν ὀνόματι τοῦ νόμου· μιὰν ἄθλια παλ-
λακὴ κ' ἔρχεται νὰ μου κλαφτεῖ πως δυστυχᾶ καὶ νὰ βάλει καὶ τίς
κοινοτοπίες ἀμ' τὴ δική της τὴ ζωὴ κοντὰ στοὺς πόνους τῆς δικῆς
μου· γιὰ ὁ μικρός, ἡ βάρκα, καμιανῆς φημερίδας καὶ μου ζητᾶ
τὴ συνέχεια ἀπὸ κανὲ χειρόγραφο.

Ἡ κάμαρ' ἡ παραδεισικὴ, τὸ εἶδωλο, ἡ βασίλισσα τῶν ὄνει-
ρων, ἡ Συλφίδα, καθὼς ἔλεγιν οἱ παλιοί, ὅλη ἀφτὴ ἡ μαγεία
χάθηκε μὲ τὸν κακὸ τὸ χτύπο ποῦδωκε τὸ φάνταμα.

Φρίκη! θυμᾶμαι! θυμᾶμαι! Ναι γιὰ! τοῦτο τὸ καλύβι, τοῦ-
τὸ κατάλυμα τοῦ αἰώνιου βαρεμοῦ, εἶνε τὸ δικό μου γιὰ. Νὰ τὰ
ἐπιπλα τὰ μπούφικα, τὰ σκονισμένα, τὰ κουτσομυτιασμένα. ἢ

γωνιά με δίχως λόχη μήτε θράκα, λερωμένη με φτύματα· τὰ παναθύρια τὰ θλιβερά ὅπου ἡ βροχὴ ἔσυρε χαντακάκια μες τῆ σκόνῃ. τὰ χειρόγραφα με τὰ σβυσίματα, εἴτε μισοτελιωμένα· τὸ ἡμερολόγιο ποῦνε σημαδεμένες ἀπάνω του με τὸ μολύβι ἀπαίσιες ἡμερομηνίες!

Κι' ἀφτήν' ἡ μυρουδιά σὰν ἀπ' ἄλλον κόσμο, που με μέθαγε με τόσο τέλεια ὑπεραιστησία ἀλίμονο! τὴν ἀντικατάστησε μιὰ βρωμα ἀπὸ καπνὸ ἀνεκατωμένη με δὲ ξέρω τί μουχλίλα ἀνεγουλιαστική. Μυρίζεις ἐδῶ τώρα τὴν ταγκίλα καὶ τὸν κακοτυχεμό.

Σ' ἀφτὸ τὸν κόσμο τὸ στενὸ μὰ ἔτσι παράγεματον μ' ἀηδία, ἓνα πρᾶμα μονάχ' ἀπὸ τὰ γνώριμα μου χαμογελᾶ: ἡ καραφίτσα με τὸ λαούδανο· παλιὰ καὶ φοβερὴ φιλενάδα· σὰν ὅλες δὰ τὶς φιλενάδες, ὠϊμένα! ὅλο χάδια καὶ προδοσιές.

Ἄχ! ναί! ὁ Καιρὸς ξαναἤβγε στὴ μέση· ὁ καιρὸς βασιλέβει ἀπάν' ἀπ' ὅλα τώρα καὶ μ' ἀφτόνε τὸν παλιόγερο ξανᾶρτε κι' ὄλ' ἡ δαιμονισμέν' ἡ συνοδιά του με τὶς Θύμησες, τὶς Πίκρες, τοὺς Σπασμούς, τοὺς Φόβους, τσ' Ἀγωνίες, τοὺς Βραχνάδες, τοὺς Θυμούς, τὰ Νέβρα.

Σᾶς βεβαιώνω πως τώρα τὰ δεφτερόλεπτα εἶνε δυνατὰ καὶ πῖσημα τονισμένα καὶ καθένα τους καθὼς χύνεται ἀπὸ τὸ ρολόγι, λέγει: — «Εἶμαι ἡ ζωὴ, ἡ ἀνυπόφορ', ἡ ἀνελεήμον' ἡ Ζωή!»

Μονάχα ἓνα εἶνε τὸ δεφτερόλεπτο μες τῆ ζωῆ τ' ἀθρώπου πῶχει ἀποστολὴ νὰ μηνύσει ἓνα καλὸ χαμπάρι, τὸ καλὸ τὸ χαμπάρι που φέρνει σὲ καθανένα τόσο φόβον ἀνεξήγητο.

Ναί! ὁ Καιρὸς βασιλεύει· ξαναπῆρε τὴ βάνουση διχτατωρία του. Καὶ με σπρώχτει, σὰ νᾶμουνε βῶδι, με τῆ διπλῆ του τῆ βουκέντρα. — «Ντέ! ἔρμο! Ἰδρῶνε ντέ, σκλάβε! Ζῆσε ντέ, κολασμένε!»

ΤΑ ΝΙΑΤΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ — ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ

ΣΥΝΤΡΟΜΕΣ :

Χρονιατική Δρ. 10 — Ἐξάμηνη Δρ. 6

Σὲ καλὸ χαρτὶ: χρονιατική Δρ. 15

— Κάθε ἀπόδειξη πληρωμῆς πρέπει νᾶναι ὑπογραμμένη ἀπ' τοὺς κ.

ΒΥΡ. ΣΕΡΕΣΛΗ καὶ Κ. ΠΑΡΑΔΕΛΛΗ

— Τὰ χερόγραφα δὲν ξαναγυρίζονται.

— Ἡ σύσταση μας: Περιοδικὸ "ΤΑ ΝΙΑΤΑ,, — Μυτιλήνη

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΑΣ μὲ τοῦτο τὸ φύλλο ἀλλάζει σκῆμα καὶ χροιά. Πιστέβουμε πως οἱ συνδρομητὲς μας θὰ συμφωνήσουνε στὸ γούστο μαζί μας καὶ θὰ βρουνε πολὺ πιὸ ὁμορφο τὸ καινούργιο μας τὸ σκῆμα καὶ πολὺ πιὸ ταιριαστικὸ σὲ λογοτεχνικὸ περιοδικὸ ἀπὸ τᾶλλο τὸ δίστηλο. Ἀναλόγως μὲ τὸ μέγεθος στὸ σκῆμα πληθύνουμε τὶς σελίδες, ὥστε ἡ ὕλη νᾶνε πάντα ἢ ἰδία. Ἀλλάξαμε καὶ τὴ χροιά λίγο πρὶν σώσει, γιατί σκεφτήκαμε πως ὅποιος φυλάει τὸ περιοδικὸ καὶ θελήσει νὰ τὸ δέσει σὲ τόμο δὲ θὰ μπορεῖ νὰ βάλει κοντὰ στὰ μεγάλα καὶ καμπόσα μικρὰ φυλλάδια καὶ γιὰ ν' ἀρχίζει κι' ὁ δικὸς μας ὁ χρόνος μὲ τὴν πρωτοχροιά, που ἔρχεται πιὸ βολικὸ σ' ὅλους μας. Οἱ συνδρομητὲς μας δὲν ἔχουνε μ' ἀφτὸ νὰ χάσουνε τίποτα γιατί θὰ λάβουνε τὰ τρία φυλλάδια πῶχουνε ἀκόμα δικαίωμα. Ἡ ἀργοπορία στὴν ἔκδοση ὀφείλεται μονάχα σὲ τυπογραφικὲς δυσκολίες: ἀναγκαστήκαμε ν' ἀλλάξουμε τυπογραφεῖο κτλ. κτλ. Εἶνε πιὸ ἔφκολο σήμε-ρα νὰ γίνεις πολυεκατομμυριούχος παρὰ νὰ τυπώνεις ταχτικὰ ἓνα φυλλά-διο.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ Ι. Ν. ΓΡΥΠΑΡΗΣ ἀποφάσισε κ' ἐξέδωσε τὰ ποιήμα-τά του ἐπὶ τέλους σὲ τόμο. Εἶνε μόνο τὰ γνωστά, τὰ δημοσιευμένα ἀπὸ καιρὸ σὲ διάφορα περιοδικὰ (γιατὶ λέμε πως τὰ τέσσερα—πέντε ἄγνωστα κομμάτια που συναντήσαμε μπορεῖ νᾶνε καὶ κεῖνα κάπου δημοσιευμένα δίχως νὰ τὸ ξέρουμε.) Ἄραγε δὲν ἔχει ἄλλα γραμμένα ἢ δὲ θέλησε νὰ τὰ ἐκδώ-σει; Ποῦ νὰ ξέρουμε; Ἀλλὰ κ' ἔτσι τὸ νὰ δοῦνε τὸ φῶς μαζεμένα ποιή-ματα τοῦ πρώτου — ἢ τοῦ δεύτερου — ἀπὸ τοὺς ποιητὲς μας εἶνε γεγονὸς μεγάλο στὰ γράμματά μας. Μ' ὅλο τ' Ἀριστεῖο που πῆρε, τὸ βιβλίο δὲν τὸ δέχτηκε ὁ διανοούμενος κόσμος τῆς Ἑλλάδας μὲ τὸν ἐνθουσιασμὸ που

θᾶπρεπε. Τὰ Νιᾶτα, μὴν ἔχοντας τόπο σὲ τοῦτο τὸ φύλλο, θὰ δημοσιέψουνε στὸ ἐρχόμενο τὸν προεπόμενον ἔπαινο.

Ἄκόμα τὸ περιοδικὸ *Δόγος* τῆς Πόλης στὸ φυλλάδιον τοῦ Νοέβρη 1919 δημοσιέβει πενήντα τόσους στίχους τῆς Ἰλιάδας μεταφρασμένους ἀπ' τὸ Γρυπάρη, («ἀπ' τὸν Ὅμηρό μου» λέγει ὁ ποιητὴς καὶ μᾶς ἀρίνει νὰ ὑποθέσουμε πως τὸν μετάφρασε ἢ πως τὸν μεταφράζει ὅλον) μὲ τὴν ὑπόσχεση πως θὰ τοὺς στείλει κι' ἄλλα. Δὲ θέλουμε νὰ ποῦμε τίποτα γιὰ τὴν τέχνη τῆς μετάφρασης, γιὰ τὴν ἀρρενωπὴν ἀρμονίαν τοῦ γρυπάρικου δεκαπεντασυλλάβου· κεῖνο που θέλουμε νὰ τονίσουμε εἶνε πως κατὰ τὰ φαινόμενα ὁ Γρυπάρης ἀποφάσισε νὰ λύσει τὴν ἀκατάδεχτη σιωπὴν του. Ἡ χαρὰ μας εἶνε πολὺ μεγάλη.

«ΣΤΗ ΛΥΡΑ ΤΗΣ ΜΟΝΑΞΙΑΣ» ἐπιγράφεται ὁ τόμος μὲ τὰ ποιήματα τοῦ κ. Ἀριστείδου Καραβά. Εἶνε ἓνας ποιητὴς που, ἂν δὲν ἔχουμε λάθος, πρωτοφανερόνεται, τοῦλάχιστο σὲ τόμο. Ἀπὸ τὴν ἐπιμέλειαν ὅμως που φαίνεται στὴ στιχουργίαν καὶ ἀπὸ τὸ γενικὸ ἥσυχο καὶ μετρημένον τόνον που βγαίνει ἀπ' τὸ βιβλίον, ἀπὸ τὴν ὀλότελην ἀπουσίαν κάθε ἐξωτερικοῦ μέσου γιὰ ξάφνισμα, εἴτε στὰ μέτρα, εἴτε στὰ λόγια, εἴτε στὶς ἰδέες (πράγματα που ξετρελλαίνουν τὰ ξεπεταρούδια μας) ὅλ' ἅφτὰ μᾶς πείθουν πως ὁ κ. Καραβάς δὲν εἶνε ἀπὸ τὰ βυζαντινάδικα τῆς Μούσας.

Ὁ τίτλος «Στὴ λύρα τῆς μοναξιάς» εἶνε πολὺ ταιριαστικός. Μὰ εἶν' ἡ μοναξιά τοῦ ποιητῆ πολὺ ὁμορφὴ, πολὺ πρὸ ὁμορφῆς ἀπὸ τὴ δική μας τὴ συντροφίαν καὶ τὴν ἀνεκατωσοῦραν μέσα στὶς πολιτεῖες. Εἶνε μιὰ μοναξιά περιτριγυρισμένη ἀπὸ τὴν πρὸ νόμορφη φύσιν (τὸ Α' μέρος τοῦ τόμου,) κατοικημένη ἀπὸ τοὺς γλυκύτερους ἔρωτες (τὸ Β' μέρος) καὶ γιὰ νᾶνε ζωὴ τέλεια, δὲν τῆς λείπουνε μήδ' οἱ λῦπες (τὸ Γ' μέρος).

Πὲς πως ἅφτὰ εἶνε ὅλα ὅσα θᾶχε κανεὶς νὰ πεῖ γιὰ τὸ βιβλίον. Αἰσθηματικός, γλυκὸς ὁ ποιητὴς, ποτές του δὲν ἀγαπᾶ τὰ θολὰ νερὰ γιὰ νὰ δείχνει ἀνύπαρχτον βάθος. Ἴσως πότε πότε νὰ παραεῖνε ἐξωτερικός.

Μὰ γιὰτὶ νὰ μὴν τὸν ἀφήσουμε νὰ μιλήσει ὁ ἴδιος; Ἀπὸ δῶ θὰ τὸν καταλάβετε ὅλον: Τὴν ὁμορφὴν του ἀφέλεια, που δὲν καμώνεται ἄκαιρα τὸ παιδάκι.

ΑΣΤΕΡΙΑ

*Σκόρπια στολίδια ὀλόφωτα στὰ ζαφειρένια πλάτη,
Ἄστρα, ποὺ ἐσεῖς μ' ἐμάθητε γλυκὰ νὰ τραγουδᾶ,
Τοῦ ἀνθρώπου ὁ νοῦς, ἀλλοίμονο, τί κρῖμα νὰ σᾶς πλάττη
Κάτι, που λέει νὰ μοιάζετε τὸν κόσμον αὐτὸν ἐδῶ!*

Γιὰ τὴν αἰθέρια χάρη σας ἢ σκέψη αὐτὴ ταιριάζει ;
ᾧ λούλουδα, ποὺ ἀνθίζετε στοῦ ἀπείρου τῆ σιγῆ !
ᾧ Ονειρα, κάποιος ζέφυρος σᾶς φέρνει ὅταν νυχτιάζει,
Γιὰ νὰ σᾶς σβύση ἀνοίγοντας τὰ βλέφαρα ἢ Αὐγῆ.

Ἔτσι θὰ σᾶς φαντάζομαι, ἀστέρια ἀγαπημένα,
Κι' ἀκόμα, ὅπως φαντάζομουν μικρὸ παιδάκι, ἀγνό,
Κ' ἐπίστευα γιὰ ὀδύλαμπρο διαμάντι τὸ καθένα,
Ποὺ ἐκάρφωσε μιὰ μάγισσα ψηλὰ στὸν οὐρανό.

Ὁ ἴδιος εἰλικρινῆς τόνος που βγαίνει ἀπ' αὐτὸ τὸ ποίημα βγαίνει κι' ἀπ' ὅλα του τὰ δέρφια σὲ θέματα ἄλλο τόσο ποιητικά. Μὰ κεῖνο που κάνει ἴσως νὰ κλείσει κανεὶς τὸ βιβλίον πρὶν τῆς ὥρας εἶνε που ὅλ' αὐτὰ τὰ ποιήματα μιάζονε τ' ἓνα μὲ τ' ἄλλο σὰ διὸ σταλαματιῆς νερό· ὅλα γλυκὰ, γεμάτα ἀπὸ τὰ ἴδια νταντελένια λογάκια ἀκούγονται στὸ ἴδιο μονότονο ριανισσισμὸ· κι' ἀκόμα κ' ἐκεῖ που θέλησε ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς νὰ δώσει δύναμη, σὲ κομμάτια καθὼς τὴν «Τρικυμία» ἢ λύρα του δὲν εἶνε πιά τὸ ἴδιο ὑπάκουη στὰ χέρια του, δὲν ἔσωσε τοὺς συνειθισμένους τῆς μελωδικοῦς τόνους.

Ἄ Νουνάκης

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Α. ΚΑΡΑΒΑΣ «*Στὴ λύρα τῆς μοναξιᾶς*» Ποιήματα. Ἀθήνα 1919
σελίδες 110 Δραχμ. 5.

Μ. ΚΟΝΟΠΝΙΤΣΚΥ «*Προμηθεὺς καὶ Σίσυφος*» μετάφρ. Στ. Κανονίδης. Ἐκδοσὴ ἐταιρείας «Τύπος». Ἀθήνα 1919 Δραχμ. 2.

ΓΚΑΙΤΕ «*Μινιδόν*» μετάφρ. Ἡλ. Βουτιερίδης. Ἐκδοσὴ ἐταιρείας «Τύπος». Ἀθήνα 1919 Δραχμ. 2.50

ΒΕΝ. ΚΟΝΣΤΑΝ «*Ἀδόλφος*» μετάφρ. Κ. Οὐράνη. Ἐκδοσὴ ἐταιρείας «Τύπος». Ἀθήνα 1919 Δραχμ. 3.50

ΜΑΥΡΟΣ ΓΑΤΟΣ Φιλολογικὸ καὶ Λογοτεχνικὸ περιοδικό. Διευθυντῆς Γεράσιμος Σπαταλαῆς Γραφεῖα: Κλεισόβης 3 πάροδος ὁδοῦ Θεμιστοκλέους Ἀθήνα.

ΛΟΓΟΣ Μηνιαῖο Λογοτεχνικὸ περιοδικό. Διευθυντές: Γιάννης Χαλκούσης καὶ Ὁ. Μπεκές. Γραφεῖα: Νέρα, Ἀρσλάν Σοκάκι 5 Πόλη

Ο ΝΟΥΜΑΣ Ἐφημερίδα πολιτικὴ, φιλολογικὴ καὶ Κοινωνικὴ. Διευθυντῆς: Δ. Π. Ταγκόπουλος Ἐκδοσὴ ἐταιρείας «Τύπος», Σοφοκλέους 3 Ἀθήνα.

ΑΠΟΛΛΩΝ Λογοτεχνικὴ ἔκδοσὴ. Διευθυντῆς Α. Βερροϊόπουλος Γραφεῖα Πετράκη 26 Ἀθήνα.

ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ Μηνιαῖον Καλλιτεχνικὸν Περιοδικόν. Διευθυντῆς
Δ. Ι. Καλογερόπουλος Γραφεῖα: Χ. Τρικούπη 22α Ἀθήνα.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ Πολιτικὴ ἑφημερίς. Διευθυντῆς Κῦρος Θ. Σταυρινί-
δης Λευκωσία Κύπρου.

ΕΣΤΙΑ Πολιτικὴ ἑφημερίς. Διευθυντῆς Σταματιάδης Ἀνδρέας
Γραφεῖα ὁδὸς Γεωργίου Σμύρνη.

ΙΔΕΑ. Ὁ κ. Θ. Θεοδορίδης δημοσίεψε τελευταῖα στὴν «Ἰδέα» μιὰ
παιδαγωγικὴ μελέτη γεμάτη πρωτότυπη καὶ δυνατὴ σκέψη. Ἐμεῖς χωρὶς
νάμαστε εἰδικοί τῇ διαβάσαμε μὲ πολὺ μεγάλο ἐνδιαφέρον· μὰ οἱ εἰδικοί,
που σὲ κείνους ἴσα ἴσα ἀποτεινότανε ὁ κ. Θεοδορίδης μὲ τὴν ἐλπίδα πως
κάτι θὰ λέγανε, κάτι θὰ παντούσανε, κάπια συζήτηση, ὠφέλιμη πάντα θὰ
βγαίνει στὴ μέση, δὲ φάνηκε ἂν τῇ διάβασαν καν. Εἶνε κι' ἀφτὸ χαρακτη-
ριστικὸ τῆς ἐποχῆς μας. Τὶ κι' ἂν ὑπάρχουν ἄνθρωποι που σκέπτονται καὶ
που θέλουν; «Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ.» Ὁ κόσμος ὅλος ἀντιδρᾷ μὲ
τὴν ἀδράνεια. Σὲ ὅ,τι καὶ νὰ ἐπιχειρήσει κανένας τὴ βρίσκει μπροστά του
τοιχο!

Μ' ὅλα ταῦτα ἂν βρίσκεται ἀκόμα κανένας που τοῦ ἀρέζει νὰ διαβάσει
κι' ἄλλο τίποτα εἰτὸς ἀπὸ τὸ περιοδικὸ τὸν «Πειρασμό» του συστήνομε
νὰ διαβάσει τὴν παιδαγωγικὴ μελέτη τοῦ κ. Θεοδορίδη. Θὰ πεῖτε, που θὰ
τῇ βρεῖ; Ἐχετε δίκιο. Ἴσως νὰ μὴν ἔπρεπε νὰ ἐκδοθεῖ καὶ στὴν «Ἰδέα»
μέσα, γιατί ὅταν κανεὶς ἄλλα περιμένει νὰ δεῖ κι' ἄλλα βρίσκει μέσα
σ' ἓνα φύλλο, τὰ παραβλέπει. Ἐξαφνα μιὰ μελέτη οἰκονομολογικὴ μέσα
στὰ «Νιᾶτα» θὰ πήγαινε ὁλότελα στὸ βρόντο. Θὰ συβουλέβαμε τὸν κ. Θε-
οδορίδη νὰ ἐκδώσει τὴ μελέτη του, μάλιστα ἂν ἤθελε νὰ τὴν ἐπεκτείνει
λιγάκι, σὲ βιβλίον.

ΔΙΟΡΘΩΜΑΤΑ

Στὸ περασμένο φυλλάδιον, σελ. 140 στὸ «Συμπόσιον» στ. 9 ἢ τελεία
νὰ γίνῃ κόμμα.

Σελ. 141 στὸ «Βερέμη» στ. 5 νὰ διαβαστεῖ **πλάγιασε** καὶ στ. 14
ὀλημερνῶς.

Σελ. 142 στήλη 1 ἀράδα 25 **γαλήνη**.

Σελ. 143 στήλη 2 ἀράδα 3 **bonne** καὶ στὴν «Ἀνοιξη» στ. 5 **τιτύρισμα**,

Σὲ τοῦτο τὸ φυλλάδιον, σελ. 24 στὸν Ἀξιό στ. 4 ἀντὶ συλλογισμέγος
νὰ διαβαστεῖ συλλογισμένος.

Στὰ γραφεῖα μας πουλιοῦνται τὰ κομψὰ καὶ κατάλληλα γιὰ
κάθε βιβλιοθήκη λογοτεχνικὰ βιβλία που βγάζει ἡ Ἑταιρεία
«Τύπος.» Ἐπίσης γράφονται καὶ συντρομητὲς στὸ γνωστὸ φιλο-
λογικὸ περιοδικὸ Ο ΝΟΥΜΑΣ

Στὴ ΣΑΠΦΩ τοῦ μοναδικοῦ μας Θεατρῶνῃ ΦΩΚΑΕΑ,
ὁ θίασος ΜΗΛΙΑΔΟΥ — ΙΑΤΡΙΔΟΥ θὰ δώσει δέκα παρα-
στάσεις ἐκλεκτῶν ἔργων.

Ἡ συντρομὴ καὶ γιὰ τὴς 10 παραστάσεις εἶνε 50 Δρχ.

Εἰσιτήρια πουλιοῦνται στὸ ταμεῖο τοῦ Θεάτρου.

ΠΡΟΤΙΜΑΤΕ

ΤΑ ΑΓΝΑ ΠΙΟΤΑ

ΤΟΥ ΙΩΑΝ. ΜΑΘΑΙΟΥ

ΤΟ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟ

ΤΟΥ ΑΧΙΑ. ΚΟΥΡΚΟΥΛΗ

πρέπει νὰ τὸ προτιμᾷ κάθε ταξειδιώτης ἢ ἔμπορος γιὰτὶ ἔχει

**ΤΑ ΚΑΛΛΙΤΕΡΑ ΒΑΠΟΡΙΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΦΤΗΝΟΤΕ-
ΡΕΣ ΤΙΜΕΣ**